

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Izglītības pētniecības institūts

Latvijas skolēnu pilsoniskā izglītība un identitāte Eiropā

*Starptautiskā pilsoniskās izglītības IEA ICCS 2009 pētījuma
Eiropas moduļa pirmie rezultāti*

Rīga 2010

Latvijas skolēnu pilsoniskā izglītība un identitāte Eiropā

Starptautiskā pilsoniskās izglītības IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa pirmie rezultāti

Šajā publikācijā sniegti Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009 – *International Civic and Citizenship Education Study 2009*) Eiropas moduļa pirmie rezultāti pasaulē un Latvijā. Pētījumu starptautiski organizē Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija (*International Association for Evaluation of Educational Achievement – IEA*). Pētījumu Latvijā veic Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts.

Pētījuma norises laiks ir no 2007. gada līdz 2010. gadam.

Šī publikācija izdota ar Valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” atbalstu.

Pētījumu Latvijā finansē arī Sorosa fonds Latvija, LU, LZP un ES.

Publikācija paredzēta politiķiem, kas izstrādā pilsoniskās izglītības politiku, skolotājiem un skolu direktoriem, attiecīgo jomu pētniekiem, doktorantiem un maģistrantiem.

Pētnieku grupa un šīs publikācijas autori:

Andris Kangro, prof., ICCS 2009 pētījuma nacionālais vadītājs Latvijā,

Andrejs Geske, prof.,

Andris Grīnfelds, prof.,

Ireta Čekse, doktorante.

Literārā redaktore:

Datorsalikums:

Attēli: Linda Mihno

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

Publikācija izdota ar valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” atbalstu

SOROSA
FONDS
LATVIJA

Pētījums veikts ar Sorosa Fonds Latvija atbalstu

LU Akadēmiskais apgāds
ISBN 978-9984-45-267-8

© Ireta Čekse, Andrejs Geske, Andris Grīnfelds, Andris Kangro

SATURS

lpp

1.PRIEKŠVārds	5
2.STARPTAUTISKĀ PILSONISKĀS IZGLĪTĪBAS PĒTĪJUMA IEA ICCS 2009 EIROPAS MODULIS	7
PĒTĪJUMA AKTUALITĀTE	7
PĒTĪJUMA VALSTIS, MĒRĶA GRUPA UN IZLASE	7
2.1. attēls.ICCS 2009 Pilsoniskās izglītības pētījuma Eiropas Moduļa 2009 dalībvalstis. Zviedrija, Čehija, Somija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Slovākija, Luksemburga, Slovēnija, Bulgārija, Kipra, Grieķija, Malta, Itālija, Austrija, Spānija, Šveice, Anglija, Īrija, Lihtenšteina, Beļģija (Flāmi), Nīderlande, Dānija.	8
PĒTĪJUMA INSTRUMENTI.....	9
DATU SAVĀKŠANA	12
3.SKOLĒNU SASNIEGUMI PILSONISKĀS IZGLĪTĪBAS TESTĀ	13
IEA ICCS 2009 PĒTĪJUMA TESTĒŠANAS MĒRĶI UN UZDEVUMI	13
EIROPAS MODUĻA TESTA SATURS UN UZDEVUMU PIEMĒRI.....	13
3.1. attēls.IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar dihotomiem atbilžu variantiem (pareizs–nepareizs)	14
3.2. attēls.IEA ICCS 2009 Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar vizuālo informāciju atbilžu variantos	15
3.3. attēlsIEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar dotiem atbilžu variantiem (pareiza tikai viena atbilde).....	15
IEA ICCS 2009 PĒTĪJUMA EIROPAS MODUĻA TESTA REZULTĀTI.....	15
3.4. attēls.IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa rezultātu sadalījums Latvijā.....	16
3.1. tabula.IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa vidējie rezultāti Latvijā atkarībā no skolas tipa, mācību valodas skolā un skolas atrašanās vietas.....	16
3.2. tabula.Pareizās atbildes uz 20 Eiropas moduļa testa jautājumiem vidēji Eiropas valstīs un atsevišķi Latvijā, Igaunijā un Lietuvā (%) ?.....	17
3.5. attēls.IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par skolā mācāmo vielu par Eiropas Savienību	18
3.6. attēls.ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par Eiropas Savienības Cilvēktiesību konvencijas parakstīšanu.....	18
3.7. attēls.IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par eiro kā oficiālās valūtas priekšrocībām.....	19
IEA ICCS 2009 PĒTĪJUMA EIROPAS MODUĻA APTAUJA PAR ZINĀŠANU PAŠVĒRTĒJUMU	19
3.3. tabula.IEA ICCS 2009 testa rezultāti dažādās skolēnu zināšanu pašvērtējuma par Eiropas Savienību grupās.....	20
STARPTAUTISKĀ PILSONISKĀS IZGLĪTĪBAS PĒTĪJUMA TESTA REZULTĀTI EIROPAS VALSTĪS?	21
3.4. tabula.Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) testa rezultāti Eiropas valstīs	22
3.5. tabula.Pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) testa vidējo rezultātu salīdzinājums starp Eiropas valstīm	23
4.SKOLĒNU EIROPAS IDENTITĀTES UN PIEDERĪBAS APZIŅA	25
LATVIJAS SKOLĒNU EIROPAS IDENTITĀTE UN PIEDERĪBAS APZIŅA STARPTAUTISKĀ SALĪDZINĀJUMĀ.....	25
4.1. tabula.Skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt apgalvojumiem par piederību Eiropai salīdzinājumā ar savu valsti un pasauli.....	26
4.2. tabula.Skalas vidējās vērtības skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņai pētījuma dalībvalstīs (visiem kopā, kā arī meitenēm un zēniem atsevišķi).....	27
4.1. attēls.Latvijas un Lietuvas skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksa sadalījums	28
4.3. tabula.Eiropas identitātes un piederības apziņa saistībā ar attieksmi pret savu valsti. Katras valsts skolēni dalīti trīs vienādās grupās (tercilēs) pēc to attieksmes pret savu valsti.....	29
4.4. tabula.Skolēnu viedokļi par piederību Eiropas Savienībai.....	30
LATVIJAS SKOLĒNU UZTICĒŠANĀS POLITISKĀM INSTITŪCIJĀM.....	31
4.5. tabula.Skolēnu uzticēšanās dažādām nacionālām un starptautiskām institūcijām.....	31
SKOLĒNU EIROPAS IDENTITĀTES UN PIEDERĪBAS APZIŅAS SAISTĪBA AR DAŽĀDIEM FAKTORIEM.....	32
4.6. tabula.Latvijas skolēnu atbildes uz jautājumiem par Eiropas piederību un identitāti saistībā ar sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā.....	33

5.SKOLĒNU IZPRATNE PAR VIENLĪDZĪGĀM TIESĪBĀM SABIEDRĪBĀ, PĀRVIETOŠANĀS BRĪVĪBU UN SVEŠVALODU APGUVI EIROPĀ	37
SKOLĒNU IZPRATNE PAR VIENLĪDZĪGĀM TIESĪBĀM SABIEDRĪBĀ	37
5.1. tabula. Skolēnu attieksme pret etnisko grupu un imigrantu vienlīdzīgām tiesībām. Indeksa vidējā vērtība punktos katrai pilsoniskās izglītības pētījuma dalībvalstij	38
SKOLĒNU VIEDOKLIS PAR VIENLĪDZĪGĀM PILSOŅU TIESĪBĀM EIROPĀ.....	39
5.2. tabula. Skolēnu attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām. Indeksa vidējā vērtība punktos skolēniem kopā, meitenēm un zēniem atsevišķi.....	40
SKOLĒNU ATTIEKSME PRET BRĪVO PĀRVIETOŠANOS EIROPAS VALSTĪS	41
5.3. tabula. Skolēnu skaits procentos (%), kuri piekrīt, ka Eiropas valstu pilsoņiem jāļauj brīvi pārvietoties pa Eiropu, iegūstot citu valstu kultūras un darba pieredzi, uzlabojot mītnes valsts ekonomiku	42
SKOLĒNU SPĒJA SAZINĀTIES CITĀS EIROPAS VALODĀS.....	43
5.4. tabula. Skolēnu pašvērtējums par savu spēju sazināties un saprast valodu, kurās runā citās Eiropas valstīs (%).....	44
5.5. tabula. Skolēnu attieksme pret Eiropas valodu apguvi. Indeksa vidējā vērtība punktos visiem skolēniem kopā, meitenēm un zēniem atsevišķi.....	45
6.KOPSAVILKUMS.....	49
PIRMIE REZULTĀTI.....	49
7.LITERATŪRA.....	53

Priekšvārds

Šī publikācija veltīta Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009 – *International Civic and Citizenship Education Study 2009*) Eiropas moduļa pirmajiem rezultātiem Latvijā un citās Eiropas valstīs.

Pilsoniskā izglītība visu laiku ir bijusi viena no galvenajām tēmām starptautiskos salīdzinošos izglītības kvalitātes pētījumos, kurus pasaulē organizē Starptautiskā skolēnu sasniegumu novērtēšanas asociācija (*International Association for Evaluation of Educational Achievement – IEA*). Tā tas ir jau kopš t. s. IEA Sešu priekšmetu pētījuma, kurš notika 1971. gadā un kurā līdztekus dabaszinātnēm, lasītprasmei, literatūrai, angļu un franču valodai kā svešvalodai tika iekļauta arī pilsoniskā izglītība.

Latvija, kuru pārstāv Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta pētnieki, piedalījās IEA Pilsoniskās izglītības pētījumā (*IEA Civic Education Study*) 1998.–2002. gadā un IEA Starptautiskajā pilsoniskās izglītības pētījumā (ICCS 2009) 2007.–2010. gadā. Turklāt Latvijas pētnieku grupa veica nacionālu pilsoniskās izglītības pētījumu 2004. gadā, balstoties uz starptautisko pētījumu metodiku un instrumentiem.

Pateicoties šo pētījumu cikliem, mums ir iespējams iegūt arī datus par pilsoniskās izglītības kvalitātes izmaiņu tendencēm Latvijā laika posmos no 1999.-2004.- 2009.

Arī Eiropas Savienība (ES) ir ļoti ieinteresēta pētījumu īstenošanā un to rezultātu izmantošanā ES valstu izglītības kvalitātes novērtēšanai un pilnveidei pilsoniskās izglītības jomā, kā arī regulārai pilsoniskās izglītības indikatoru mērīšanai turpmākajos ciklos. ES attieksme pausta arī tās lēmumā segt 80% apmērā ES dalībvalstu starptautisko dalības maksu ICCS 2009 pētījumā (piemēram, par Latviju četru gadu laikā ES ir samaksājusi 72 600 eiro).

ES aicināja savas dalībvalstis piedalīties ICCS 2009 pētījumā, un, galvenokārt pateicoties ES iniciatīvai, ICCS pētījumā tika izveidots arī t. s. Eiropas modulis ar papildu testu un aptauju tieši ES dalībvalstu skolēniem. Šajā papildu modulī piedalījās 24 no 26 ICCS pētījuma dalībvalstīm Eiropā, tajā skaitā 22 ES dalībvalstis.

Eiropas modulī no 24 valstīm piedalījās 75 000 8. klašu skolēnu no vairāk nekā 3000 skolām. ICCS 2009 pētījumā piedalījās vairāk nekā 35 000 šo skolu skolotāju un direktoru, un viņu viedokļi arī var tikt izmantoti datu analīzē.

Sešas Latīņamerikas valstis – Čīle, Kolumbija, Gvatemala, Meksika, Paragvaja, Dominikāna, kuras piedalījās ICCS pētījumā, arī izveidoja savu papildu reģionālo moduli. Savukārt Āzijas moduli papildus izveidoja Taivāna, Honkonga, Indonēzija, Koreja un Taizeme.

Līdz ar to no visām 38 ICCS 2009 pētījuma dalībvalstīm papildus reģionālajos moduļos nepiedalījās tikai Jaunzēlande, Norvēģija un Krievija.

Šī publikācija ir veltīta galvenokārt ICCS 2009 Eiropas reģionālā moduļa rezultātiem Latvijā un arī citās Eiropas valstīs. Pirmoreiz starptautiski tie tiks paziņoti Briselē, Eiropas Komisijas Izglītības un kultūras ģenerāldirektorātā 2010. gada 22. novembrī, un vienlaikus notiks arī Latvijas rezultātu paziņošana Latvijas Universitātē.

Starptautiskā informācija būs pieejama arī IEA asociācijas mājaslapā www.iea.nl.

ICCS 2009 pirmo starptautisko rezultātu paziņošana notika 2010. gada 29. jūnijā Gēteborgas Universitātē un reizē arī Latvijas Universitātē (sk. Ireta Čekse, Andrejs Geske, Andris Grīnfelds, Andris Kangro. Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē., Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti. Rīga, Drukātava, 2010. 87 lpp.).

Šie ir tikai pirmie rezultāti, un galvenā datu analīze un secinājumi vēl būs. Drīzumā arī ļoti bagātīgā starptautiskā ICCS 2009 pētījuma datubāze kļūs pieejama ikvienam interesentam.

Šī publikācija izdota ar Valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” atbalstu.

ICCS 2009 pētījumu Latvijā dažādos tā posmos ir finansējis arī Sorosa fonds Latvija, LU, LZP, ES.

Pētnieki Latvijā izsaka pateicību par ieguldīto darbu un atvēlēto laiku 151 pētījuma dalībiskolas direktoram un viņa vietniekiem, vairāk nekā 300 skolu koordinatoriem un testa administratoriem, 2 077 skolotājiem un 2 761 astoto un 2 021 devīto klašu skolēnam.

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2009 Eiropas modulis

2

Pētījuma aktualitāte

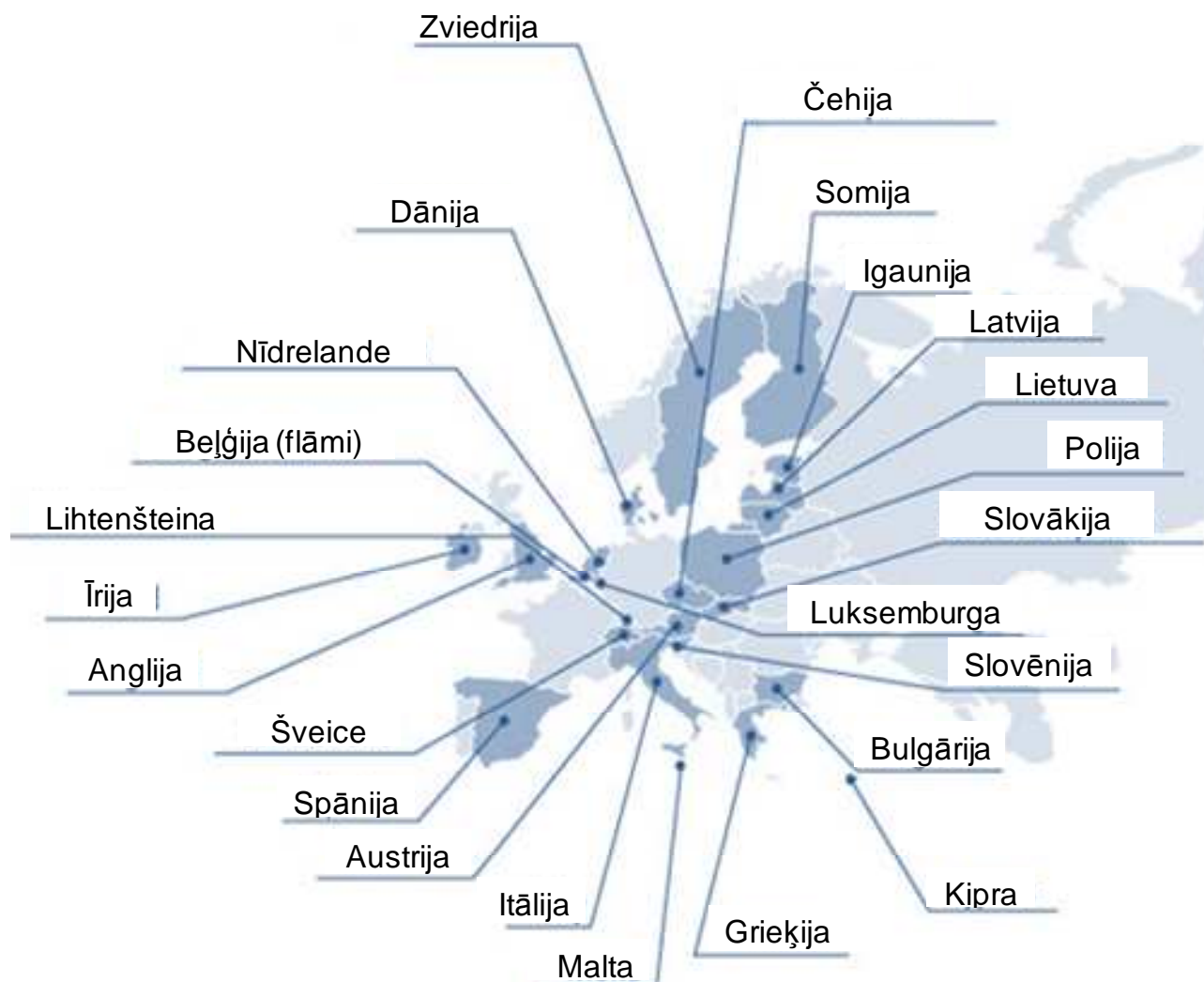
Pēdējo desmit gadu laikā izmaiņas Eiropas valstu sociālekonomiskos un politiskos apstākļos ir radījušas jaunus izaicinājumus arī ar pilsonību saistītajās jomās. Pārmaiņu rezultātā radās arī jauni priekšstati par pilsonību un identitāti, tostarp „Eiropas pilsonību” un „Eiropas identitāti”, izveidojās cilvēku kustības, kas iestājas par starpkultūru attiecībām un sabiedrības tiesībām izvēlēties. Eiropa nostiprinājās kā politiska un ekonomiska apvienība, veicinot Eiropas valstu attīstību Eiropas Savienībā un Eiropas rīcībpolitiku.

Viens no galvenajiem pašreizējiem mērķiem ir sekmēt izpratni par Eiropu, tāpēc kopš 21. gs. sākuma gan valsts, gan starptautiskā līmenī Eiropā ir notikušas pārmaiņas izglītībā un popularizētas un ieviestas tēmas, kas skar ar Eiropas pilsonību saistītus jautājumus.

Eiropas politikas veidotāji pieprasa jaunāko informāciju par politisko zināšanu līmeni, sabiedrības attieksmi pret Eiropā notiekošajiem procesiem, jauniešu uzvedības skaidrojumu, tāpēc nepieciešams tos pētīt dziļāk.

Pētījuma valstis, mērķa grupa un izlase

ICCS 2009 Starptautiskajā pilsoniskās izglītības pētījumā piedalījās 38 dalībvalstis, no tām divdesmit sešas ir Eiropas, sešas – Latīņamerikas, piecas – Āzijas un viena – Austrālāzijas valsts. ICCS 2009 pētījumā Eiropas moduļa realizācijā piekrita piedalīties 24 no 26 Eiropas reģiona valstīm (sk. 1.1. attēlu), pētījumā nepiedalījās Norvēģija un Krievija, savukārt Nīderlandes pētījuma izlase tika atzīta par nereprezentatīvu, tāpēc tās iegūtie rezultāti netiks analizēti.

2.1. attēls.

ICCS 2009 Pilsoniskās izglītības pētījuma Eiropas Moduļa 2009 dalībvalstis. Zviedrija, Čehija, Somija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Slovākija, Luksemburga, Slovēnija, Bulgārija, Kipra, Grieķija, Malta, Itālija, Austrija, Spānija, Šveice, Anglija, Īrija, Lihtenšteina, Beļģija (Flāmi), Nīderlande, Dānija.

Lai nodrošinātu pētījumā iegūto rezultātu salīdzināšanu, tika veidota izlase, kas reprezentēja katru pētījuma dalībvalsti. ICCS 2009 pētījums, tāpat kā citi starptautiskie salīdzinošie izglītības pētījumu cikli (piem., IEA CIVED 1999), tiek veikts atbilstoši starptautiski noteiktai un dalībvalstu akceptētai ietvarstruktūrai (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr; 2008),¹ kura nodrošina pētījuma satura atbilstību izvirzītajiem mērķiem un pētnieciskajiem jautājumiem, reprezentatīvu datu iegūvi starptautiskai rezultātu salīdzināšanai un analīzei.

ICCS 2009 pētījumā noteikts, ka mērķgrupa ir klase, kurā mācās visvairāk 14-gadīgu skolēnu. Vidējam skolēnu vecumam datu savākšanas brīdī ir jābūt apmēram 13,5 gadiem. Eiropas reģionā visvairāk šī vecuma skolēnu mācās 8. klasē, taču ir valstis, kurās minētā vecuma skolēni mācās citās klasēs. Tā, piemēram, ICCS 2009 pētījumā minētajam vecuma izlases kritērijam atbilda Anglijas, Jaunzēlandes un Paragvajās 9. klašu skolēni. ICCS 2009 Eiropas moduļa pētījumā Anglija bija vienīgā dalībvalsts, kuras izlasi veidoja 9. klašu skolēni.

Pētījuma statistiskā izlase tiek izvēlēta uz slāņiem balstītā divpakāpju procesā, kur pirmajā izlases veidošanas pakāpē izlases vienības ir skolas. Skolas tiek izraudzītas ar varbūtību, kas ir proporcionāla tajās esošajam astoto (vai devīto) klašu skolēnu skaitam. Pirms skolu izvēles tās sadala tiešajos un netiešajos slāņos. Šī procedūra tiek veikta, lai valstī būtu iespējams salīdzināt dažādas skolēnu grupas, palielinot visu mērījumu precizitāti un ietverot visu slāņu skolēnus. Bez pamatizlases skolām tiek izvēlētas arī rezerves skolas, kas nepieciešamības gadījumā aizstāj tās skolas, kuras nevar piedalīties pētījumā. Otrajā izlases pakāpē no pētījumā iekļautās skolas pēc nejaušības principa tiek izvēlēta viena 8. klase, ja izlases skolā tās ir vairākas (Schulz, Ainley, Fraillon, Kerr, Losito, 2010, 15–17).²

Gluži tāpat kā 1999. gada pilsoniskās izglītības pētījumā, arī 2009. gadā, veidojot izlasi, valstu skolas tika sadalītas vairākos slāņos. Slāņus (slāņu mainīgos) izvēlas, ņemot vērā nacionālās intereses. Vienā slānī jābūt vismaz divām skolām. Slāņus var iedalīt pēc reģiona, urbanizācijas, sociālekonomiskā statusa, skolu tipa un skolu programmas (Drivdāle-Karuškina, Geske u. c., 2003, 38–41).³

Tiešo slāņošanu veic, veidojot katra slāņa skolu sarakstus, proti, katram tiešajam slānim tiek radīta neatkarīga izlase. Netiešo slāņošanu veic pirms izlases, kārtojot skolu sarakstu pēc slāņu mainīgā. Katra izlases skola var atrasties tikai vienā slānī.

2009. gada pētījumā Latvijā par tiešo slāņa mainīgo tika noteikta urbanizācija, netiešo slāņu mainīgo – mācību valoda un skolas tips.

Pētījuma izlasē tika iekļauti arī skolotāji, kas pasniedz stundas izlases skolēniem, un izlases skolu direktori, kas aizpildīja skolas aptauju.

Pētījuma instrumenti

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījumā ICCS 2009 tika lietoti šādi instrumenti:

- skolēnu aptauja,
- skolēnu tests,
- reģionālais modulis¹
- skolotāju aptauja,
- skolas aptauja,
- nacionālā aptauja.

Testā ir tikai viena pareiza atbilde, bet aptaujā attieksmju un viedokļu jautājumos nav pareizo vai nepareizo atbilžu.

---

¹ Eiropas valstīm – Eiropas Modulis, kas ietvēra skolēniem domātu aptauju un testu par attieksmēm un zināšanām Eiropas kontekstā

ICCS pētījumā skolēna aptaujā iekļauti 29 jautājumi, kurus nosacīti var sadalīt šādos blokos:

- vispārīgie jautājumi – informācija par skolēnu un viņa ģimeni,
- jautājumi par skolēna ārpusskolas aktivitātēm,
- jautājumi par skolu – mācībām, skolas vidi, attiecībām ar skolas biedriem un skolotājiem,
- jautājumi par skolēna viedokļiem un attieksmi pilsoniskās izglītības jomā.

Visus aptauju jautājumus pēc sniegtajiem atbilžu variantiem var **sadalīt šādi:**

- Likerta skala (*the Likert-type*). Skalā katram jautājumam parasti ir noteiktas četras atbildes, piemēram, (1) „Pilnīgi piekrītu”, (2) „Piekrītu”, (3) „Nepiekrītu”, (4) „Pilnīgi nepiekrītu”. Atbildes var tikt sniegtas arī biežuma („Nekad”, „Reti”, „Dažreiz”, „Bieži”) vai citās skalās.

- Vairāku atbilžu izvēle (*Multiple Choice Question type*). Respondentiem ir lūgts izvēlēties vairākas atbildes, kuras, viņuprāt, ir svarīgākās.

- Kategoriskās atbildes (*Categorical Response Items*). No diviem vai vairākiem atbilžu variantiem respondenti izvēlas to atbildi, kas viņiem šķiet vispiemērotākā. Šādus jautājumus galvenokārt izmanto, lai noskaidrotu kontekstuālu informāciju (piemēram, dzimumu, vecumu, vecāku izglītības līmeni, grāmatu skaitu mājās, skolas statusu utt.).

- Atvērtie jautājumi (*Open Question*). Respondentiem tiek lūgts īsi atbildēt uz jautājumu. Šādi jautājumi tiek lietoti, lai noskaidrotu skolēnu vecāku nodarbošanos. Atbildes nacionālajā centrā vērtē, izmantojot starptautisko profesiju klasifikatoru ISCO–88.

Skolēnu testā kopā iekļauti 80 jautājumi, kuri ir sadalīti septiņos klasteros. Lielais kopējais jautājumu skaits skolēnu testā nodrošina pietiekami plašu pārbaudāmā mācību satura apjomu. Klasteriem veido septiņus atšķirīgus testa variantus. Katram skolēnam bija jāizpilda tikai viens testa variants. Testēšanas rezultātu sarežģītajā statistiskajā apstrādē izmantojot jautājuma–atbildes teoriju (*IRT – the Item Response Theory*), kopējā sasniegumu skalā iegūts katra skolēna un valsts vidējais rezultāts, izvēloties skalas vidējo vērtību 500 punkti un standartnovirzi 100. Šo rezultātu skolēnu testā nosacīti var uzskatīt par pareizo atbilžu procentu (Schulz, Frallion, Ainley, Losito, Kerr, 2008).

Eiropas moduļa instruments sastāv no divām daļām, kurā ir ietverts tests un anketa.

Testā tiek vērtētas skolēnu zināšanas par Eiropas Savienību, tās politiku, institūcijām un procesiem, kā arī skolēnu izpratne par ES valūtu eiro.

Eiropas moduļa skolēnu aptauja veidota līdzīgi **ICCS 2009 pētījuma** skolēnu aptaujai. Tā sastāv no Likerta skalas un kategoriālo **atbilžu jautājumiem**. Katram Likerta skalas

jautājumam noteiktas četras atbildes, piemēram, (1) „Pilnīgi piekrītu”, (2) „Piekrītu”, (3) „Nepiekrītu”, (4) „Pilnīgi nepiekrītu”. Atbildes var tikt sniegtas arī biežuma („Nekad”, „Reti”, „Dažreiz”, „Bieži”) vai citās skalās.

Eiropas moduļa aptauja ļauj novērtēt skolēnu vērtības, attieksmes un iespējamo uzvedību šādās piecās jomās:

- Eiropas identitāte un pilsonība,
- Eiropas valodu apguve,
- starpkultūru kompetence (akcentējot jautājumus par dažādību, taisnīguma un vienlīdzības izpratni, rasu atšķirībām, migrāciju un imigrāciju),
- atvērtība pārmaiņām Eiropā,
- Eiropas politiskās institūcijas, politika un politiskie procesi.

Skolotāju aptaujā ietverti 29 jautājumi, kas veidoti, lai noskaidrotu informāciju un viedokļus par

- skolotāja vecumu, dzimumu, darba slodzi, darba stāžu un pienākumiem skolā,
- skolas dzīvi un skolotāju iesaisti tajā, stundās izmantotajām metodēm un skolēnu zināšanām,
- pilsoniskās izglītības galvenajiem mērķiem skolā un personām, kas par to atbild,
- sociālajās zinībās izmantotajām metodēm, sociālo zinību stundās apspriestajām tematiem un veicamajiem uzlabojumiem.

Skolotāju aptaujas pēdējā jautājumu sadaļa paredzēta tikai tiem skolotājiem, kuri 8. klasēm pasniedz mācību priekšmetus, kas saistīti ar pilsonisko izglītību.

Skolas aptauju aizpilda skolas direktors vai kāds viņa vietnieks. Aptaujā ietverti 23 jautājumi par darba stāžu, vecumu, dzimumu, skolas vidi, sadarbību ar vietējo pašvaldību, pilsonisko izglītību skolā, skolas lielumu un nodrošinājumu ar resursiem u. c.

ICCS pētījuma nacionālās aptaujas respondenti ir Nacionālā pētījuma centra pētnieki. Latvijā tie ir Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta (LU PPMF IPI) pētnieki. Šo aptauju aizpilda tiešsaistē angļu valodā. Aptauja ietver 46 jautājumus par izglītības sistēmu valstī; pilsoniskās izglītības mācīšanu un mācību standartu 8. klasēm; prasības priekšmetu skolotājiem, kas saistīti ar pilsonisko izglītību; kā arī pilsoniskās izglītības un tās kvalitātes novērtējumu valstī.

Datu savākšana

24 Eiropas valstis piekrita piedalīties ICCS 2009 pētījumā veiktajā Eiropas moduļa pētījuma daļā un kopā ar ICCS pētījumam paredzētajiem instrumentiem (skolēnu testu (aizpildīšanas laiks 30 minūtes), skolēnu aptauju (aizpildīšanas laiks 40 minūtes), skolotāju aptauju (aizpildīšanas laiks 30 minūtes) un skolas aptauju (aizpildīšanas laiks 30 minūtes)) saņēma arī Eiropas reģionam paredzētu instrumentu – Eiropas moduli (sk. sadaļu „Pētījuma instrumenti”). Eiropas moduļa aizpildīšanas kopējais laiks bija 29 minūtes, no kurām 12 minūtes bija atvēlētas testa un 17 minūtes aptaujas aizpildīšanai. Testa izpildes laiks ir stingri noteikts, aptauja var notikt arī ilgāk, ja noteiktajā laikā respondents savu aptauju nav aizpildījis.

Latvijā pētījumā piedalījās 2 761 astoto un 2 021 devīto klašu skolēns no 151 dalībiskolas, kā arī šo skolēnu 2 077 skolotāji un 151 skolas direktors.

---

¹ Schulz, W., Fraillon, J., Ainley, J., Losito, B., Kerr, D. (2008) International Civic and Citizenship Education Study. Assessment Framework. Amsterdam: IEA, 64.

² Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., Losito, B. (2010) Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam: IEA, 15–17.

³ Drivdāle-Karuškina, S., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Sarma, V., Tipāns, O. (2003) Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā, Nr. 4. Rīga: Mācību grāmata, 2003, 38.–41. lpp.

IEA ICCS 2009 pētījuma testēšanas mērķi un uzdevumi

Pasaulē un Eiropā izpratne par pilsoniskumu un pilsonisko izglītību desmit gadu laikā kopš iepriekšējā pilsoniskās izglītības pētījuma ir ievērojami mainījusies. IEA ICCS 2009 pētījumā tika analizēts, vai jaunieši ir gatavi uzņemties pilsoņu lomu modernajā sabiedrībā. Kopš 1998. gada, kad notika IEA CIVIC pilsoniskās izglītības pētījums, ievērojami pieaugusi reģionu nozīme pilsoniskajā izglītībā un arī tās ietekme uz to, kā cilvēki izprot pilsoniskumu. Ņemot vērā šos apsvērumus, IEA ICCS 2009 pētījumā bez kopējā testa pilsoniskajā izglītībā tika papildus izveidoti Eiropas, Latīņamerikas un Āzijas reģionālie testa moduļi.

Ar Eiropas moduļa testa palīdzību pētīja skolēnu „zināšanas un izpratni par pilsonisko izglītību Eiropas kontekstā, kā arī skolēnu izpratni, attieksmi un uzvedību saistībā ar īpašām Eiropas pilsoniskuma un politikas problēmām, institūcijām un stratēģiju”.

Testēšanas mērķis bija izpētīt skolēnu zināšanu atšķirības pilsoniskajā izglītībā valsts un starptautiskajā līmenī. Tika meklētas atbildes arī uz vairākiem pētnieciskiem jautājumiem saistībā ar Eiropas Savienību, tās likumdošanu, institūcijām un kopējo valūtu.

- Cik lielā mērā skolēni pārzina pamatinformāciju (faktus) par Eiropas Savienību un tās institūcijām?
- Ko skolēni zina par Eiropas Savienības likumiem un politiku?
- Ko skolēni zina par Eiropas Savienības kopējo valūtu?

Eiropas valstu skolēniem, kuri piedalījās pētījumā, aptaujā bija jāatbild arī uz papildu jautājumiem par to, kā skolēni novērtē savas zināšanas par Eiropas Savienību. Šādus papildjautājumus pievienoja, lai iegūtu pašu skolēnu novērtējumu par savām zināšanām. Turpmāk nodaļā tiek piedāvāta pilsoniskās izglītības testa rezultātu analīze un pirmie secinājumi par IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduli.

Eiropas moduļa testa saturs un uzdevumu piemēri

Tā kā skolēnu testēšanas laiks bija ierobežots, tika pieņemts lēmums, ka Eiropas kognitīvā pilsoniskās izglītības testā pārbaudīs skolēnu zināšanas tikai par Eiropas Savienību, tās politiku, institūcijām un procesiem. Eiropas moduļa testā bija divdesmit jautājumu. Testa uzdevumi „pārklāja” šādas kognitīvās un saturiskās jomas:²

- zināšanas par Eiropas institūcijām un likumdošanu cilvēktiesību aizsardzībā (pirmā satura joma – pilsoniskā sabiedrība un sistēmas);

² Čekse, I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010) Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē. Starptautiskā pētījuma IEA IVVS 2009 pirmie rezultāti, Rīga: Drukātava, 87 lpp.

- zināšanas par Eiropas Savienību un tās paplašināšanos (pirmā satura joma – pilsoniskā sabiedrība un sistēmas);
- zināšanas par vienoto Eiropas Savienības valūtu (pirmā satura joma – pilsoniskā sabiedrība un sistēmas);
- zināšanas par līdzdalību Eiropas līmenī (trešā satura joma – pilsoniskā līdzdalība);
- zināšanas par to, ko nozīmē būt eiropietim dažādos kontekstos Eiropas Savienībā un ārpus tās (ceturtā satura joma – pilsoniskā identitāte).

Pilsoniskās izglītības IEA ICCS 2009 pētījuma testa Eiropas modulī jautājumi bija vai nu ar dotiem četriem atbilžu variantiem, vai arī dihotomiem atbilžu variantiem „pareizs–nepareizs”. Testa mērķis bija noskaidrot skolēnu sasniegumus pirmajā kognitīvajā domēnā (zināšanas), uzdodot jautājumus par vairākām saturiskām jomām. 3.1., 3.2. un 3.3. att. parādīti daži Eiropas moduļa testa uzdevumu piemēri. Attēlos ar zvaigznīti norādītas pareizās atbildes. Salīdzinot un analizējot atbildes, jāņem vērā, ka bija jautājumi gan ar četriem, gan ar diviem atbilžu variantiem, un katrā gadījumā skolēniem bija jāizvēlas viens no tiem. Tas nozīmē, ka pirmajā gadījumā pareizās atbildes uzminēšanas sliekšnis bija 25%, bet otrajā – 50%.

1 Vai šie apgalvojumi ir patiesi vai aplami?

a)	Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts.	☐ *	Patiess	Aplams	☐
b)	Eiropas Savienībā notiek gan ekonomiskā, gan politiskā partnerība starp valstīm.	☐ *	Patiess	Aplams	☐
c)	Cilvēki iegūst jaunas politiskās tiesības, kad viņu valsts pievienojas Eiropas Savienībai.	☐ *	Patiess	Aplams	☐

3.1. attēls.

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar dihotomiem atbilžu variantiem (pareizs–nepareizs)

2 Kurš ir Eiropas Savienības karogs?

-
- * ☆
-
-

3.2. attēls.

IEA ICCS 2009 Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar vizuālo informāciju atbilžu variantos

4 Kura no zemāk minētajām prasībām ir Eiropas Savienības prasība, lai valsts varētu pievienoties Eiropas Savienībai?

- Valstij ir jābūt republikai.
- * Valstij ir jābūt demokrātiskai.
- Valstij jābūt Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) dalībvalstij.
- Valstij ir jābūt uzrakstītai konstitūcijai.

3.3. attēls.

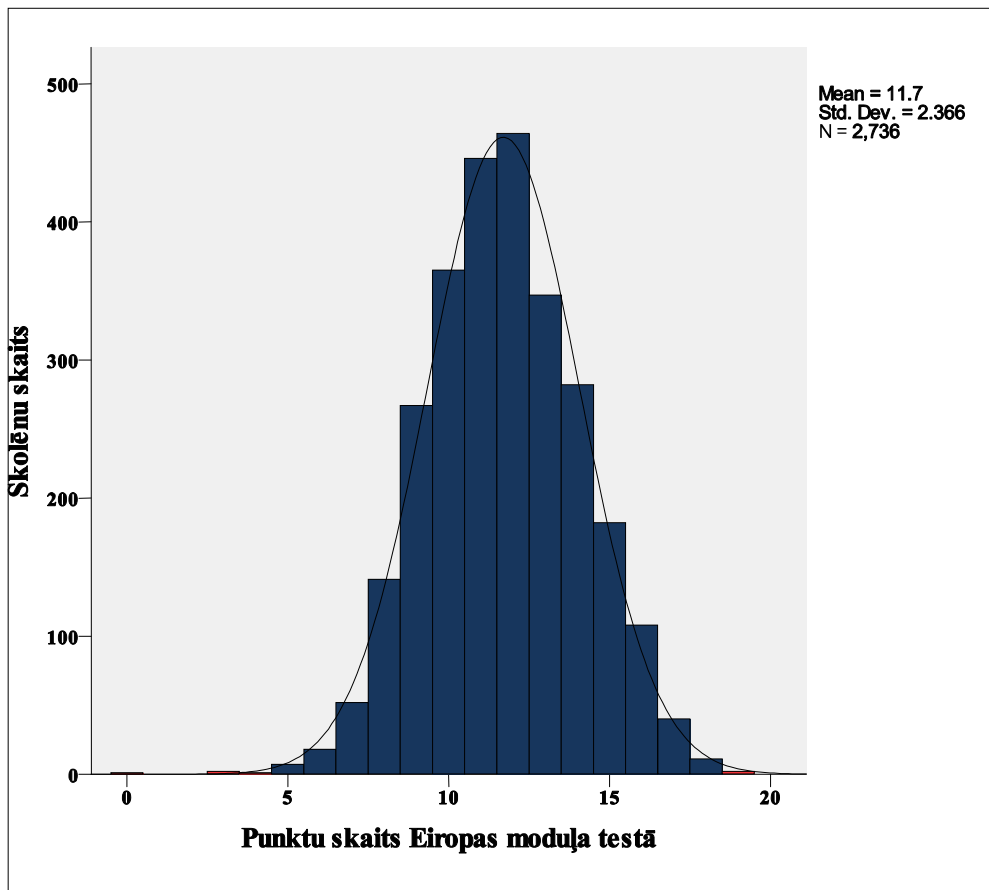
IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa uzdevuma piemērs ar dotiem atbilžu variantiem (pareiza tikai viena atbilde)

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa rezultāti

Latvijas skolēnu rezultātu sadalījums IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testā parādīts 3.4. attēlā. Tikai viena respondenta rezultāts bija nulle punktu (nepareizas atbildes uz visiem divdesmit jautājumiem), bet maksimāli iespējamo rezultātu nesasniedza neviens respondents. Testa rezultāti bija normāli sadalīti (asimetrijas koeficients 0,01; ekscesa koeficients – 0,013). Vidējais visu Latvijas skolēnu rezultāts testā bija 11,7 punkti (standartnovirze – 2,4).

Analizējot Eiropas moduļa testa rezultātus dažādos griezumos, tika iegūta informācija par to, vai skolēnu sasniegumi ir atkarīgi no skolas tipa, mācību valodas un skolas atrašanās vietas (urbanizācija) (sk. 3.1. tabulu). Visaugstākos vidējos rezultātus Latvijā sasniedza ģimnāziju skolēni, bet viszemākos – pamatskolu skolēni, vidējie sasniegumi testā nebija statistiski nozīmīgi atšķirīgi skolās ar latviešu un krievu mācību valodu, kā arī

divplūsmu skolās. Augstākus vidējos rezultātus testā uzrādīja Rīgas skolu skolēni, kam sekoja Latvijas lielo pilsētu skolēni, bet zemāki bija pilsētu un lauku skolēnu vidējie sasniegumi. Šie rezultāti attiecībā uz skolas tipu un urbanizāciju bija līdzīgi Latvijas skolēnu vidējo sasniegumu tendencēm citos starptautiskos salīdzinošos izglītības pētījumos, piemēram, OECD PISA 2000–2009.

3.4. attēls.

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa rezultātu sadalījums Latvijā

3.1. tabula.

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa vidējie rezultāti Latvijā atkarībā no skolas tipa, mācību valodas skolā un skolas atrašanās vietas

Testa rezultātu analīzes konteksts		Vidējais rezultāts testā (punkti)	Statistiskās nozīmības analīze
Skolas tips	Pamatskola	11,3	Vidējo rezultātu atšķirības testā ir statistiski nozīmīgas
	Vidusskola	11,7	
	Ģimnāzija	12,1	
Mācību valoda	Latviešu	11,6	Vidējo rezultātu atšķirības testā nav statistiski nozīmīgas
	Krievu	11,8	
	Divplūsmu	11,7	
Urbanizācija	Rīga	12,0	Vidējo rezultātu atšķirības testā ir statistiski nozīmīgas
	Liela pilsēta	11,7	
	Pilsēta	11,5	
	Lauki	11,6	

3.2. tabulā apkopti IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa rezultāti (vidēji Eiropā, un atsevišķi Latvijā, Igaunijā un Lietuvā), pareizo atbilžu skaitu norādot procentos (pavisam bija 20 jautājumu).

3.2. tabula.

Pareizās atbildes uz 20 Eiropas moduļa testa jautājumiem vidēji Eiropas valstīs un atsevišķi Latvijā, Igaunijā un Lietuvā (%) ?

Uzdevums	Pareizo atbilžu skaits (%)			
	Vidēji Eiropas valstīs	Latvija	Igaunija	Lietuva
<pētījuma dalībvalsts> ir Eiropas Savienības dalībvalsts	97 (0,1)	97 (0,5)	99 (0,2) △	99 (0,2) △
Eiropas Savienība ir valstu ekonomiska un politiska sadarbība	85 (0,2)	86 (1,1)	91 (0,7) △	87 (0,7) △
Cilvēki iegūst jaunas politiskās tiesības, valstij pievienojoties ES	65 (0,3)	66 (1,6)	72 (1,1) △	71 (1,2) △
Kā izskatās ES karogs?	93 (0,1)	98 (0,3) △	99 (0,3) △	98 (0,3) △
Cik daudz valstu ir Eiropas Savienībā?	57 (0,4)	52 (2,2) ▽	50 (1,5) ▽	60 (1,8)
Kāds ir viens no noteikumiem, lai valsts iestātos Eiropas Savienībā?	41 (0,3)	37 (1,3) ▽	27 (1,0) ▼	39 (1,2)
Kurā no pilsētām notiek Eiropas Parlamenta sēdes?	67 (0,3)	63 (1,9) ▽	69 (1,4)	69 (1,3)
Kas vēl Eiroparlamenta deputātus?	35 (0,3)	29 (1,4) ▽	33 (1,3)	27 (1,0) ▽
Kas nosaka katras ES dalībvalsts maksājumus ES budžetā?	44 (0,3)	46 (1,4) △	51 (1,3) △	46 (1,3)
Kurš no apgalvojumiem par iespējamo ES paplašināšanos ir paties?	57 (0,3)	53 (1,4) ▽	59 (1,4)	68 (1,3) ▲
ES izlemj, kas Jūsu skolā tiek mācīts par ES	65 (0,3)	49 (1,4) ▼	69 (1,1) △	59 (1,3) ▽
ES mērķis ir veicināt mieru, pārticību un brīvību tās robežās	89 (0,2)	88 (0,9)	92 (0,7) △	95 (0,5) △
Visas ES dalībvalstīs ir parakstījušas cilvēktiesību konvenciju	86 (0,2)	75 (1,1) ▼	89 (0,8) △	81 (1,0) ▽
ES ir izstrādāti likumi vides piesārņojuma samazināšanai	70 (0,2)	64 (1,2) ▽	79 (1,0) △	82 (0,8) ▲
ES maksā dalībvalstu zemniekiem par videi draudzīgu lauksaimniecisko metožu lietošanu	52 (0,3)	54 (1,4)	52 (1,3)	73 (0,9) ▲
Ko likumīgi drīkst darīt visi ES pilsoņi?	30 (0,3)	33 (1,3) △	31 (1,1)	29 (0,9)
Eiro ir oficiāla valūta visās Eiropas valstīs	70 (0,3)	71 (1,2)	81 (1,1) ▲	69 (1,3)
Eiro ir oficiālā valūta visās ES dalībvalstīs	49 (0,3)	58 (1,8) △	62 (1,1) ▲	49 (1,1)
Eiro banknotēm ir vienāds izskats visās valstīs, kur euro ir oficiālā valūta	67 (0,3)	69 (1,3)	64 (1,2) ▽	73 (1,2) △
Kas no uzskaitītā ir uzskatāms par priekšrocību valstīs, kurās euro ir oficiālā valūta?	66 (0,3)	56 (1,1) ▼	64 (1,2)	69 (1,3) △

( ) Standartklūdas dotas iekavās

▲ Vairāk nekā desmit procentpunktu virs Eiropas vidējā.

△ Statistiski nozīmīgi virs Eiropas vidējā.

▼ Vairāk nekā desmit procentpunktu zem Eiropas vidējā.

▽ Statistiski nozīmīgi zem Eiropas vidējā.

Kā redzams 3.2. tabulā, Latvijas skolēnu pareizo atbilžu skaits uz septiņiem jautājumiem statistiski nozīmīgi neatšķīras no Eiropas vidējiem rezultātiem, uz četriem jautājumiem bija statistiski nozīmīgi augstāks nekā vidēji Eiropā (Igaunijā – vienpadsmit, bet Lietuvā – desmit jautājumu), bet uz deviņiem jautājumiem tas bija statistiski nozīmīgi zemāks nekā vidēji Eiropā (tai skaitā uz trim jautājumiem bija par vairāk nekā desmit procentpunktiem zemāks nekā vidēji Eiropā). Šie uzdevumi parādīti 3.5., 3.6. un 3.7. attēlā. Gan Igaunijā, gan Lietuvā tikai trijos jautājumos pareizo atbilžu skaits bija statistiski nozīmīgi zemāks nekā pārējā **Eiropā**. Latvijas skolēniem nevienā jautājumā neizdevās pārsniegt Eiropas vidējo rezultātu par vairāk nekā desmit procentpunktiem (Igaunijā un Lietuvā attiecīgi divi un trīs jautājumi). Kopumā jāatzīst, ka Latvijas skolēnu vidējie rezultāti testā par Eiropas Savienību pārsvarā tomēr bija zemāki par Eiropas valstu vidējo rezultātu. Tas pats sakāms arī, salīdzinot Latvijas, Igaunijas un Lietuvas skolēnu rezultātus testā.

9 Vai šie apgalvojumi ir patiesi vai aplami?

a)	Eiropas Savienība izlemj par to, kas tiks mācīts jūsu skolās par Eiropas Savienību.	☐	Paties	Aplams	☐ *
----	---	--------------------------	--------	--------	----------------------------

3.5. attēls.

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par skolā mācāmo vielu par Eiropas Savienību

Liekas, ka 3.5. attēlā redzamajam jautājumam nevajadzēja radīt grūtības, tomēr Latvijā 49% respondentu uzskatīja, ka Eiropas Savienība patiešām nosaka, kas skolā tiek mācīts par Eiropas Savienību. Iespējams, ka respondentu izvēli ietekmēja stereotipisks priekšstats, ka mūsu dzīvē visu nosaka Eiropas Savienība. Lai varētu izdarīt pamatotu secinājumu par šo rezultātu, nepieciešama papildu informācija, kaut gan arī Igaunijas un Lietuvas skolēnu atbildes uz šo jautājumu ir līdzīgas, kur, iespējams, šāds domāšanas stereotips ir mazāk izteikts.

c)	Visas Eiropas Savienības dalībvalstis ir parakstījušas Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.	☐ *	Paties	Aplams	☐
----	--	----------------------------	--------	--------	--------------------------

3.6. attēls.

ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par Eiropas Savienības Cilvēktiesību konvencijas parakstīšanu

3.6.attēlā redzamo testa jautājumu varēja pieskaitīt faktu zināšanas jautājumiem (ja par to ir runāts mācību procesā), tātad kognitīvajai jomai „zināšanas”. Ja par šo jautājumu netiek diskutēts mācību procesā, tad pareizu izvēli varēja izdarīt, balstoties uz vispārēju izpratni par cilvēktiesību jēdzienu mūsdienīgā izpratnē. Diemžēl jāatzīst, ka abos iepriekš minētajos jautājumos, ņemot vērā atbilžu dihotomiju, bija augsts minēšanas sliekšnis, un tas apgrūtina rezultātu analīzi.

3.7. attēlā parādītais jautājums pieder pie tipiskiem jautājumiem, ko lieto kognitīvos testos – tas ir jautājums, kam doti atbilžu varianti. Pārsteidzoši, ka gandrīz 25% respondentu izvēlējās atbilžu variantus „preču cenas ir vienādas visās valstīs” un „darbinieku algas ir vienādas visās valstīs” (attiecīgi 14% un 10% atbilžu). Ņemot vērā plašo un daudzveidīgo informāciju šajā jomā, kā arī to, ka Latvijā notiek masveida izbraukšana uz ārzemēm „labākas dzīves meklējumos”, šādu atbilžu variantu izvēle bija negaidīta. 17% respondentu uzskatīja, ka vienota valūta apgrūtina naudas viltotāju dzīvi, un tas šķiet dīvaini,

12 Kurš no zemāk minētajiem apgalvojumiem runā par priekšrocībām, kas ir valstīs, kurās eiro ir oficiālā valūta?

- Preču cenas ir vienādas visās valstīs, kur lieto eiro.
- * Preču pirkšana un pārdošana starp valstīm, kurās izmanto eiro, ir kļuvusi vienkāršāka.
- Darbinieku algas ir vienādas visās valstīs, kurās izmanto eiro.
- Noziedzniekiem ir grūtāk viltot monētas un banknotes.

3.7. attēls.

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa testa jautājums par eiro kā oficiālās valūtas priekšrocībām

Analizējot pētījuma rezultātus, radās vairāki jautājumi. Kāpēc tika novērotas šādas atšķirības? Vai šīs atšķirības noteica dažāda pieeja pilsoniskās izglītības jautājumu iekļaušanā izglītības programmās? Kāšādus rezultātus ietekmēja sabiedrībā novērojamie stereotipi par Eiropas Savienību?

IEA ICCS 2009 pētījumā izstrādātā testa reģionālo moduļu lietošana bija pirmais mēģinājums iegūt informāciju par pilsoniskās izglītības atšķirīgajām problēmām dažādos pasaules reģionos (Eiropā, Āzijā, Amerikā).

IEA ICCS 2009 pētījuma Eiropas moduļa aptauja par zināšanu pašvērtējumu

Lai noskaidrotu skolēnu attieksmi un viedokli par Eiropu un Eiropas problēmām, viņi atbildēja ne tikai uz Eiropas moduļa testa jautājumiem, bet arī uz „Eiropas aptaujas” jautājumiem. Skolēniem tika lūgts novērtēt, cik daudz viņi zina par katru no četriem **tematiem**, kuras tika vērtētas Eiropas moduļa testā (vērtējuma skala bija „Zinu daudz”, „Zinu samērā daudz”, „Zinu nedaudz”, „Nezinu neko”):

- fakti par Eiropas Savienību;
- Eiropas Savienības likumi un politika;
- Eiropas Savienības institūcijas (piemēram, Eiroparlaments);
- Eiropas Savienībā lietotā eiro valūta.

Šo jautājumu iekļāva aptaujā tāpēc, ka Eiropas moduļa tests bija jauns IEA ICCS 2009 pētījuma komponents un nebija datu par to, kā astoto klašu skolēni paši vērtē savas zināšanas par Eiropas Savienību. Lai varētu pētīt skolēnu zināšanu par Eiropas Savienību pašvērtējuma saistību ar pilsoniskās izglītības zināšanām, kuras vērtēja ar starptautisko IEA ICCS 2009 pētījuma testu, katras valsts respondentu pašvērtējumi tika sadalīti zema, vidēja un augsta pašvērtējuma terciļu grupās (trīs vienāda apjoma respondentu grupas). Katrai terciļu grupai aprēķināja starptautiskā pilsoniskās izglītības testa vidējos rezultātus un pārbaudīja vidējo rezultātu atšķirību statistisko nozīmību.

3.3. tabula.

IEA ICCS 2009 testa rezultāti dažādās skolēnu zināšanu pašvērtējuma par Eiropas Savienību grupās

Valsts	Skolēnu zināšanu pašvērtējums par Eiropas Savienību			
	Zemākā terciļe	Vidējā terciļe	Augstākā terciļe	
Austrija	506 (4,3)	504 (4,9)	502 (5,4)	
Beļģija (flāmi)	505 (4,9)	530 (4,7)	513 (5,7)	▷
Bulgārija	479 (5,5)	489 (6,3)	450 (6,2)	◁
Kipra	459 (3,4)	460 (3,5)	451 (4,1)	
Čehija	495 (2,9)	519 (2,5)	519 (4,0)	▷
Dānija	551 (4,4)	584 (3,7)	602 (4,8)	▶
Anglija	525 (4,8)	535 (4,6)	504 (7,5)	◁
Igaunija	522 (4,8)	539 (5,8)	525 (5,7)	
Somija	569 (3,9)	579 (3,1)	580 (3,6)	▷
Grieķija	471 (5,0)	484 (5,1)	478 (6,2)	
Īrija	531 (4,9)	547 (4,8)	530 (6,2)	
Itālija	522 (4,7)	535 (3,5)	540 (4,6)	▷
Latvija	481 (5,3)	489 (4,3)	474 (5,8)	
Lihtenšteina	530 (10,1)	547 (6,6)	511 (8,6)	
Lietuva	493 (3,4)	510 (3,4)	511 (4,1)	▷
Luksemburga	470 (3,1)	491 (2,9)	464 (3,7)	
Malta	486 (5,5)	508 (6,0)	472 (5,5)	
Polija	527 (5,3)	548 (4,7)	538 (6,0)	▷
Slovākija	515 (4,0)	535 (6,1)	540 (5,8)	▷
Slovēnija	511 (2,8)	522 (4,0)	517 (4,3)	
Spānija	499 (4,8)	517 (4,1)	500 (5,5)	
Zviedrija	529 (4,3)	548 (4,1)	539 (4,5)	
Šveice	526 (3,9)	540 (4,3)	526 (7,1)	
Vidējais	509 (1,0)	524 (1,0)	512 (1,2)	▷

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

Vidējais vidējā terciļē ir statistiski nozīmīgi augstāks nekā zemākajā terciļē un statistiski nozīmīgāks zemāks nekā augstākajā terciļē ▶

Vidējais augstākajā terciļē ir statistiski nozīmīgi augstāks nekā zemākajā terciļē ▷

Vidējais zemākajā terciļē ir statistiski nozīmīgi augstāks nekā augstākajā terciļē ◁

Vidējais vidējā terciļē ir statistiski nozīmīgi zemāks nekā zemākajā terciļē un statistiski nozīmīgāks augstāks nekā augstākajā terciļē ◀

3.3. tabulā apkopoti Eiropas valstu skolēnu pašvērtējumi terciļu grupās. Trīspadsmit valstīs rezultātu atšķirības terciļu grupās nebija statistiski nozīmīgas, bet desmit valstīs bija statistiski nozīmīgas atšķirības vismaz starp divām terciļu grupām. Jāatzīmē, ka tikai

Dānijā tika konstatēts statistiski nozīmīgs starptautiskā pilsoniskās izglītības testa vidējo rezultātu pieaugums visās terciņu grupās (attiecīgi 551, 584 un 602 punkti). Latvijā un Igaunijā nebija šādu statistiski nozīmīgu atšķirību dažādās terciņu grupās, bet Lietuvā pilsoniskās izglītības testā statistiski nozīmīgi atšķīrās zemākā un vidējā pašvērtējuma terciņu vidējie rezultāti. Kopumā jāsecina, ka vairumā Eiropas valstu nebija novērojama skaidri izteikta lineāra saistība starp starptautisko pilsonisko izglītību un to, kā skolēni paši vērtē savas zināšanas par Eiropas Savienību.

Tā kā skolēnu zināšanu pašvērtējumu par Eiropas Savienību, iespējams, ietekmē vispārējais pašpaļāvības līmenis, pētījumā tika noskaidrota šo divu mainīgo saistība. Skolēnu aptaujā bija vairāki jautājumi, ar kuru palīdzību tika izveidota skolēnu pašpaļāvības skala dažādu pilsonisko aktivitāšu novērtēšanai (prasme diskutēt par avižu rakstiem, kuros minēti starpvalstu konflikti; sava viedokļa aizstāvēšana strīdīgos politiskos vai sociālos jautājumos; vēlme kandidēt skolas padomes vēlēšanās; spēja organizēt skolēnu grupu, lai skolā panāktu pārmaiņas; spēja sekot līdzī televīzijas diskusijai par strīdīgu tematu; gatavība rakstīt vēstuli laikrakstam un atspoguļot savu viedokli; spēja uzstāties klasesbiedru priekšā par kādu sociālu vai politisku jautājumu).

Iegūtie rezultāti parādīja, ka pastāv sistemātiska statistiski nozīmīga saistība starp skolēnu zināšanu pašvērtējumu par Eiropas un pārliecību, ka jāiesaistās pilsoniskajās aktivitātēs. Šāda saistība pastāvēja visās Eiropas valstīs, kur tika veikts IEA ICCS 2009 pētījums.

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma testa rezultāti Eiropas valstīs

Pilsoniskās izglītības pētījuma testā bija 79 uzdevumi (tai skaitā 73 uzdevumi ar dotiem atbilžu variantiem un 6 uzdevumi ar brīvām atbildēm), kuri tika sakārtoti vairākos klasteros tā, ka katram pētījuma dalībniekam bija jāatbild uz aptuveni 35 jautājumiem.

Visi sākotnējie testa rezultāti pārrēķināti tā, lai valstu vidējais rezultāts būtu 500 punktu (standartnovirze 100 punkti). Valstu vidējie rezultāti bija robežās no 380 līdz 576 punktiem (gandrīz divu standartnoviržu diapazons). Vājākie rezultāti (380 punkti) bija zemāki pat par pirmo pilsoniskās izglītības kompetences līmeni (395–478 punkti), bet augstākais rezultāts (576 punkti) atbilda trešajam kompetences līmenim (563 vai vairāk punktu). Par kompetences līmeņiem un to definīcijām tika sīkāk rakstīts Starptautiskā pilsonības izglītības pētījuma (ICCS 2009) pirmo rezultātu apskatā un monogrāfijā par CIVIC pētījumu.³⁴

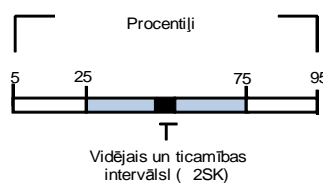
³ Drivdāle-Karuškina, S., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro A., Sarma V., Tipāns O. (2003) Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā. Nr.4. Rīga, Mācību grāmata, 2003, 38.–41. lpp.

⁴ Čekse, I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010). Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti, Rīga, Drukātava. 87 lpp.

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) testa rezultāti Eiropas valstīs

Valsts	Klase	Vidējais vecums	Sasniegumi pilsoniskajā izglītībā					Vidējie sasniegumi	
			25	35	45	55	65		
Somija	8	14,7						576 (2,4)	▲
Dānija	8	14,9						576 (3,6)	▲
Zviedrija	8	14,8						537 (3,1)	▲
Polija	8	14,9						536 (4,7)	▲
Īrija	8	14,3						534 (4,6)	▲
Šveice	8	14,7						531 (3,8)	▲
Lihtenšteina	8	14,8						531 (3,3)	▲
Itālija	8	13,8						531 (3,3)	▲
Slovākija	8	14,4						529 (4,5)	▲
Igaunija	8	15,0						525 (4,5)	▲
Anglija	9	14,0						519 (4,4)	
Slovēnija	8	13,7						516 (2,7)	
Beļģija (flāmi)	8	13,9						514 (4,7)	
Čehija	8	14,4						510 (2,4)	
Lietuva	8	14,7						505 (2,8)	▼
Spānija	8	14,1						505 (4,1)	▼
Austrija	8	14,4						503 (4,0)	▼
Malta	9	13,9						490 (4,5)	▼
Latvija	8	14,8						482 (4,0)	▼
Griekija	8	13,7						476 (4,4)	▼
Luksemburga	8	14,6						473 (2,2)	▼
Bulgārija	8	14,7						466 (5,0)	▼
Kipra	8	13,9						453 (2,4)	▼
Vidējais		14,4						514 (0,8)	

( ) Standartklūdas dotas iekavās

Sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā ICCS Eiropas vidējie ▲
 Sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā ICCS Eiropas vidējie ▼

Eiropas valstu rezultāti pilsoniskās izglītības testā parādīti 3.4. tabulā. Četru pētījuma dalībvalstu (Anglija, Slovēnija, Beļģija un Čehija) rezultāti nebija statistiski nozīmīgi atšķirīgi no visu dalībvalstu vidējā rezultāta, savukārt deviņu dalībvalstu vidējie rezultāti bija statistiski nozīmīgi zemāki par visu dalībvalstu vidējo rezultātu, bet desmit dalībvalstu vidējie rezultāti bija statistiski nozīmīgi augstāki par visu dalībvalstu vidējo rezultātu. Analizējot, kādi ir kopējie pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) testa rezultāti Eiropas valstīs, redzams, ka Latvijas skolēnu vidējais rezultāts (482 punkti) ir statistiski nozīmīgi zemāks nekā vidējais rezultāts Eiropā (514 punkti). Latvija ir to deviņu Eiropas valstu grupā, kuru rezultāts testā ir statistiski nozīmīgi zemāks nekā vidējais rezultāts Eiropā. Lietuva šai sarakstā atrodas pirmajā vietā. Igaunija savukārt ir pēdējā no tām desmit Eiropas valstīm, kuru vidējais rezultāts testā statistiski nozīmīgi pārsniedz vidējo rezultātu Eiropā.

Pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) testa vidējo rezultātu salīdzinājums starp Eiropas valstīm

Valsts	Somija	Dānija	Zviedrija	Polija	Īrija	Šveice	Lihtenšteina	Itālija	Slovākija	Igaunija	Anglija	Slovēnija	Beļģija (flāmi)	Čehija	Lietuva	Spānija	Austrija	Malta	Latvija	Grieķija	Luksemburga	Bulgārija	Kipra
Somija	▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Dānija		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Zviedrija	▼	▼	▲						▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Polija	▼	▼		▲						▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Īrija	▼	▼			▲					▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Šveice	▼	▼				▲				▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Lihtenšteina	▼	▼					▲			▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Itālija	▼	▼						▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Slovākija	▼	▼							▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Igaunija	▼	▼	▼							▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Anglija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼				▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Slovēnija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼			▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Beļģija (flāmi)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼				▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Čehija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼				▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Lietuva	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼				▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Spānija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼				▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Austrija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲	▲	▲	▲	▲	▲
Malta	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲	▲	▲	▲	▲
Latvija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲	▲	▲	▲
Grieķija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲	▲	▲
Luksemburga	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲	▲
Bulgārija	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲		▲
Kipra	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼					▲	▲

Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki (p < 0,05) salīdzinājumā ar citu valsti ▲

Vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki (p < 0,05) salīdzinājumā ar citu valsti ▼

3.5. tabulā salīdzināti Eiropas valstu skolēnu vidējie rezultāti pilsoniskās izglītības testā. Kā redzams, Latvijas skolēnu vidējais rezultāts testā bija statistiski nozīmīgi zemāks nekā septiņpadsmit citās Eiropas valstīs, nebija statistiski nozīmīgi atšķirīgs no triju citu Eiropas valstu rezultātiem, bet tikai divos gadījumos (salīdzinot ar Bulgāriju un Kipru) bija statistiski nozīmīgi augstāki. Igaunijas un Lietuvas vidējie rezultāti bija ievērojami augstāki – Igaunijas vidējie rezultāti pilsoniskās izglītības testā bija statistiski nozīmīgi augstāki nekā desmit citās Eiropas valstīs, bet Lietuvas – augstāki nekā sešās citās Eiropas valstīs.

Eiropas valstu kopējais vidējais rezultāts pilsoniskās izglītības testā bija augstāks par visu pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) dalībvalstu vidējo rezultātu šajā testā. Tomēr rezultāti nebija viendabīgi – rezultātu izkliede parādījās gan starp valstīm, gan vienā valstī.

Rezumējot:

- Pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) Eiropas moduļa testā Latvijas skolēnu pareizo atbilžu skaits, atbildot uz deviņiem no divdesmit testa jautājumiem, bija statistiski nozīmīgi zemāks nekā vidēji Eiropā (tai skaitā uz trim jautājumiem – par vairāk nekā desmit procentpunktiem zemāks nekā vidēji Eiropā). Nevienā Eiropas moduļa testa jautājumā Latvijas skolēniem neizdevās pārsniegt Eiropas vidējo rezultātu par vairāk nekā desmit procentpunktiem (Igaunijā un Lietuvā attiecīgi divi un trīs jautājumi). Tikai atbildot uz četriem jautājumiem, mūsu skolēnu pareizo atbilžu skaits bija augstāks nekā vidēji Eiropā (Igaunijā – atbildot uz vienpadsmit, bet Lietuvā – uz desmit jautājumiem), atbildot uz pārējiem septiņiem jautājumiem, mūsu skolēnu pareizo atbilžu skaits statistiski nozīmīgi neatšķīrās no Eiropas valstu vidējā pareizo atbilžu skaita. Kopumā jāatzīst, ka Latvijas skolēnu vidējie rezultāti testā par Eiropas Savienību pārsvarā tomēr bija zemāki par Eiropas valstu vidējo rezultātu šajā testā. Tas pats sakāms arī, salīdzinot Latvijas, Igaunijas un Lietuvas skolēnu atbildes uz testa jautājumiem.
- Vairumā Eiropas valstu netika konstatēta skaidri izteikta lineāra saistība starp starptautisko pilsonisko izglītību un to, kā skolēni vērtē savas zināšanas par Eiropas Savienību.
- Pētījuma rezultāti parādīja, ka pastāv sistemātiska statistiski nozīmīga saistība starp to, kā skolēni paši vērtē zināšanas par Eiropas Savienību, un pārliecību, ka jāiesaistās pilsoniskajās aktivitātēs.
- Eiropas valstu kopējais vidējais rezultāts starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā bija augstāks par visu IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu vidējo rezultātu šajā testā, tomēr rezultāti bija visai atšķirīgi gan starp valstīm, gan vienā valstī. Salīdzinājumā ar citiem Eiropas valstu skolēniem augstus rezultātus sasniedza Somijas un Dānijas skolēni.
- Latvijas skolēnu sasniegumi starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā bija statistiski nozīmīgi zemāki par Eiropas valstu vidējo sasniegumu līmeni (attiecīgi 482 punkti un 514 punkti).
- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā (482 punkti) bija zemāki nekā Lietuvā (505 punkti) un Igaunijā (525 punkti).

Padziļināta datu analīze nepieciešama, lai atbildētu uz šādiem jautājumiem:

- Kāpēc Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā bija vieni no zemākajiem Eiropā un pasaulē?
- Kādi faktori nosaka statistiski nozīmīgās atšķirības Latvijas, Lietuvas un Igaunijas skolēnu sasniegumos?

Latvijas skolēnu Eiropas identitāte un piederības apziņa starptautiskā salīdzinājumā

Eiropas identitāte un piederība ir aktuāls temats kopš pagājušās desmitgades. Sevišķa uzmanība pētījumos tiek pievērsta tam, vai skolēni jūtas piederīgi Eiropai. Protams, ka šis temats jāaplūko kontekstā ar nacionālo identitāti.

Veidojot Eiropas identitātes un piederības apziņas skalu, Eiropas moduļa aptaujā tika iekļauti jautājumi par šo tēmu. Jautājumu saturu veidoja apgalvojumi par pilsonisko identitāti. Skolēniem uz šiem apgalvojumiem bija jāatbild apstiprinoši vai noraidoši ar atbildēm „Pilnīgi piekrītu”, „Piekrītu”, „Nepiekrītu”, „Pilnīgi nepiekrītu”.

4.1. tabulā ir parādīts skolēnu atbilžu apkopojums uz trim atsevišķiem jautājumiem par piederības apziņu Eiropai, savai valstij un visai pasaules sabiedrībai. Lielākā daļa skolēnu no visām pētījuma dalībvalstīm uzskata sevi par Eiropai piederīgiem. Vidēji tādu ir 91%, visizteiktākā Eiropas piederības sajūta ir skolēniem Somijā, Itālijā, Slovākijā un Slovēnijā (97% un 96%). Skalas apakšā lepnā divvientulībā atrodas Anglijas un Latvijas skolēni (82% un 81%). Angļu skolēnu viedokli varētu skaidrot ar augsto pašapziņu, kas veidojusies vēstures gaitā, un ģeogrāfisko faktoru – Lamanša kanālu, kas atdala salu no kontinenta, bet Latvijas skolēnu viedokļus skaidrot ir daudz grūtāk. Arī Lietuvas un Igaunijas skolēnu viedokļi par piederības sajūtu Eiropai ir pausti samērā bieži.

Valsts piederības sajūta lielākajai daļai skolēnu ir augstāka par Eiropas piederības sajūtu. Tikai divās valstīs puse vai vairāk nekā puse skolēnu apgalvo, ka viņi pirmām kārtām ir Eiropas pilsoņi un tikai tad savas valsts pilsoņi. Šīs valstis ir Kipra (53%) un Anglija (50%). Nedaudz dīvaini ir angļu skolēnu viedokļi, ņemot vērā, ka viņu piederības sajūta Eiropai ir salīdzinoši zema. Kaut arī Latvijas skolēnu Eiropas piederības sajūta ir ļoti zema, viņi neatklāj, ka piederība Latvijai salīdzinājumā piederību Eiropai būtu augsta. Vidēji tikai 61% skolēnu apgalvo, ka viņi pirmām kārtām uzskata sevi par Latvijas pilsoņiem.

Iepriekš minēto nelielo pretrunu skaidro 4.1. tabulas trešā aile, kurā parādīti skolēnu viedokļi par apgalvojumu „Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par pasaules pilsoni”. Latvijā tikai 61% skolēnu dod priekšroku Eiropai salīdzinājumā ar citu pasauli. Tas neizraisa lielu izbrīnu, jo Latvijas iedzīvotājiem ir vēsturiskas saites ar trešajām valstīm. Pirmām kārtām jāmin Krievija, kas ir daudzu skolēnu vēsturiskā dzimtene. Jāatceras, ka tikai nedaudz latviešu, kuri devās bēgļu gaitās Otrā pasaules kara laikā, palika Eiropā. Lielākā daļa šķērsoja okeānus ceļā uz ASV, Kanādu un Austrāliju. Arī presē aprakstītās Latvijas karavīru misijas vairāk saistītas ar NATO un ASV, nevis Eiropu. Turpmāk tiks analizēta skolēnu uzticēšanās dažādām politiskām institūcijām un būs redzams, ka Latvijas skolēni visvairāk uzticas ANO (pat trīs reizes biežāk nekā Saeimai). Tas liecina, ka Latvijas skolēni sevi uzskata par pasaules pilsoņiem.

Skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt apgalvojumiem par piederību Eiropai salīdzinājumā ar savu valsti un pasauli

Valsts	Skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt vai pilnīgi piekrīt šādiem apgalvojumiem:		
	Es sevi uzskatu par eiropieti	Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad Latvijas pilsoni	Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par pasaules pilsoni
Austrija	92 (0,6)	31 (1,2) ▽	62 (1,0) ▽
Beļģija (flāmi)	91 (0,8)	27 (1,2) ▼	69 (1,1)
Bulgārija	86 (0,8) ▽	44 (1,4) △	73 (0,9) △
Kipra	88 (0,7) ▽	53 (0,9) ▲	63 (1,0) ▽
Čehija	92 (0,5)	37 (0,9)	66 (0,9) ▽
Dānija	92 (0,5) △	29 (0,9) ▽	66 (0,9) ▽
Anglija	82 (1,0) ▽	50 (1,2) ▲	66 (1,1) ▽
Igaunija	90 (0,7)	31 (1,2) ▽	70 (1,2)
Somija	97 (0,3) △	43 (1,0) △	76 (0,9) △
Grieķija	91 (0,6)	32 (1,3) ▽	63 (1,1) ▽
Īrija	90 (0,6)	47 (1,2) △	75 (0,8) △
Itālija	97 (0,4) △	47 (1,1) △	77 (0,8) △
Latvija	81 (1,2) ▽	39 (1,5)	61 (1,3) ▽
Lihtenšteina	96 (1,1) △	26 (2,3) ▼	62 (2,7) ▽
Lietuva	94 (0,6) △	32 (1,1) ▽	69 (1,1)
Luksemburga	93 (0,5) △	45 (0,9) △	63 (0,9) ▽
Malta	86 (1,1) ▽	37 (1,4)	66 (1,2) ▽
Polija	92 (0,6) △	25 (1,1) ▼	74 (0,8) △
Slovākija	97 (0,5) △	37 (1,1)	78 (0,9) △
Slovēnija	96 (0,4) △	37 (1,0)	78 (1,0) △
Spānija	93 (0,7) △	44 (1,1) △	74 (0,9) △
Zviedrija	87 (0,8) ▽	39 (1,0)	69 (1,0)
Šveice	87 (1,0) ▽	28 (1,3) ▽	62 (1,3) ▽
Vidējais	91 (0,2)	37 (0,3)	69 (0,2)

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

- ▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti virs Eiropas vidējā
- △ – statistiski nozīmīgi augstāk nekā Eiropas vidējais
- ▽ – statistiski nozīmīgi zemāk nekā Eiropas vidējais
- ▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti zem Eiropas vidējā

Tālākās analīzes gaitā no pieciem apgalvojumiem tikai izveidota skala (indekss), kas raksturo skolēnu Eiropas pilsoniskās identitātes un piederības apziņu. Šie apgalvojumi ir: „Es sevi uzveru kā eiropieti”, „Jūtos lepns, ka dzīvoju Eiropā”, „Es jūtu, ka esmu daļa no Eiropas”, „Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par pasaules pilsoni”, „Man ir vairāk kopīgu lietu ar jauniešiem no Eiropas valstīm nekā ar jauniešiem no valstīm, kas nav Eiropā”.

No iepriekš minētajiem apgalvojumiem izveidotās skolas (indeksa) vidējā vērtība ir 50, standartnovirze – 10. 4.2. tabulā parādīti katras valsts skolēnu vidējais punktu skaits šajā skalā. Punktu skaits virs vidējās vērtības nozīmē, ka skolēniem ir lielāka Eiropas identitātes un piederības apziņa salīdzinājumā ar valstīm, kurās studenti nejutās kā eiropieši (punktu skaits ir zem vidējās vērtības). Skala ir relatīva, un arī valstīs ar zemākām vidējām indeksa vērtībām skolēni uzskata sevi par eiropiešiem.

Kaut arī visi Eiropas astoto klašu skolēni kopumā piekrīt iepriekš minētajiem apgalvojumiem, tomēr izveidotā skala parāda atšķirības starp valstīm. No iepriekš

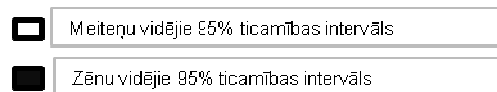
minētajiem apgalvojumiem ievērojami atšķiras trīs valstu – Latvijas, Slovēnijas un Itālijas – skolēnu viedokļi. Itālijas un Slovēnijas skolēniem ir visizteiktākā Eiropas identitātes izjūta un piederību Eiropai viņi izjūt visstiprāk (attiecīgi 54 un 53 punkti), bet Latvijas skolēni atrodas pretējās pozīcijās (45 punkti).

4.2. tabula.

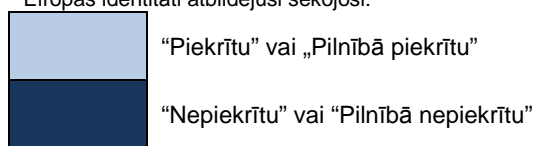
Skalas vidējās vērtības skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņai pētījuma dalībvalstīs (visiem kopā, kā arī meitenēm un zēniem atsevišķi)

Valsts	Visi skolnieki		Meitenes		Zēni		Zēnu un meiteņu punktu starpība	30 40 50 60 70				
Austrija	51 (0,3)	△	50 (0,4)	52 (0,4)	2 (0,5)							
Belģija (flāmi)	49 (0,2)	▽	48 (0,2)	51 (0,3)	2 (0,4)							
Bulgārija	50 (0,2)		49 (0,3)	51 (0,4)	2 (0,4)							
Kipra	49 (0,2)	▽	48 (0,2)	49 (0,4)	1 (0,5)							
Čehija	49 (0,2)	▽	49 (0,2)	50 (0,3)	1 (0,3)							
Dānija	49 (0,2)	▽	48 (0,2)	50 (0,3)	2 (0,3)							
Anglija	48 (0,3)	▽	47 (0,3)	50 (0,4)	3 (0,5)							
Igaunija	50 (0,3)		50 (0,3)	51 (0,4)	1 (0,4)							
Somija	52 (0,2)	△	51 (0,3)	53 (0,3)	2 (0,4)							
Grieķija	50 (0,2)		49 (0,3)	50 (0,3)	1 (0,4)							
Īrija	50 (0,2)		49 (0,3)	51 (0,3)	2 (0,4)							
Itālija	54 (0,2)	▲	53 (0,3)	55 (0,3)	2 (0,3)							
Latvija	45 (0,3)	▼	45 (0,4)	46 (0,4)	1 (0,5)							
Lihtenšteina	50 (0,5)		50 (0,8)	50 (0,8)	0 (1,0)							
Lietuva	49 (0,2)	▽	49 (0,3)	49 (0,3)	0 (0,3)							
Luksemburga	52 (0,2)	△	50 (0,2)	53 (0,2)	3 (0,3)							
Malta	48 (0,3)	▽	48 (0,5)	48 (0,4)	0 (0,6)							
Polija	49 (0,2)	▽	48 (0,2)	49 (0,2)	1 (0,3)							
Slovākija	52 (0,3)	△	51 (0,4)	54 (0,4)	2 (0,5)							
Slovēnija	53 (0,3)	▲	53 (0,4)	54 (0,3)	2 (0,5)							
Spānija	53 (0,3)	△	51 (0,3)	54 (0,4)	2 (0,4)							
Zviedrija	50 (0,2)	▽	49 (0,3)	51 (0,3)	2 (0,4)							
Šveice	48 (0,3)	▽	48 (0,4)	49 (0,4)	1 (0,5)							
Vidējais	50 (0,1)		49 (0,1)	51 (0,1)	2 (0,1)							

( ) Standartklūdas dotas iekavās
 Statistiski nozīmīgas starpības ($p < 0,05$) treknrakstā
 ▲ – vairāk nekā 3 punkti virs Eiropas vidējā
 △ – statistiski nozīmīgi augstāk nekā Eiropas vidējais
 ▽ – statistiski nozīmīgi zemāk nekā Eiropas vidējais
 ▼ – vairāk nekā 3 punkti zem Eiropas vidējā

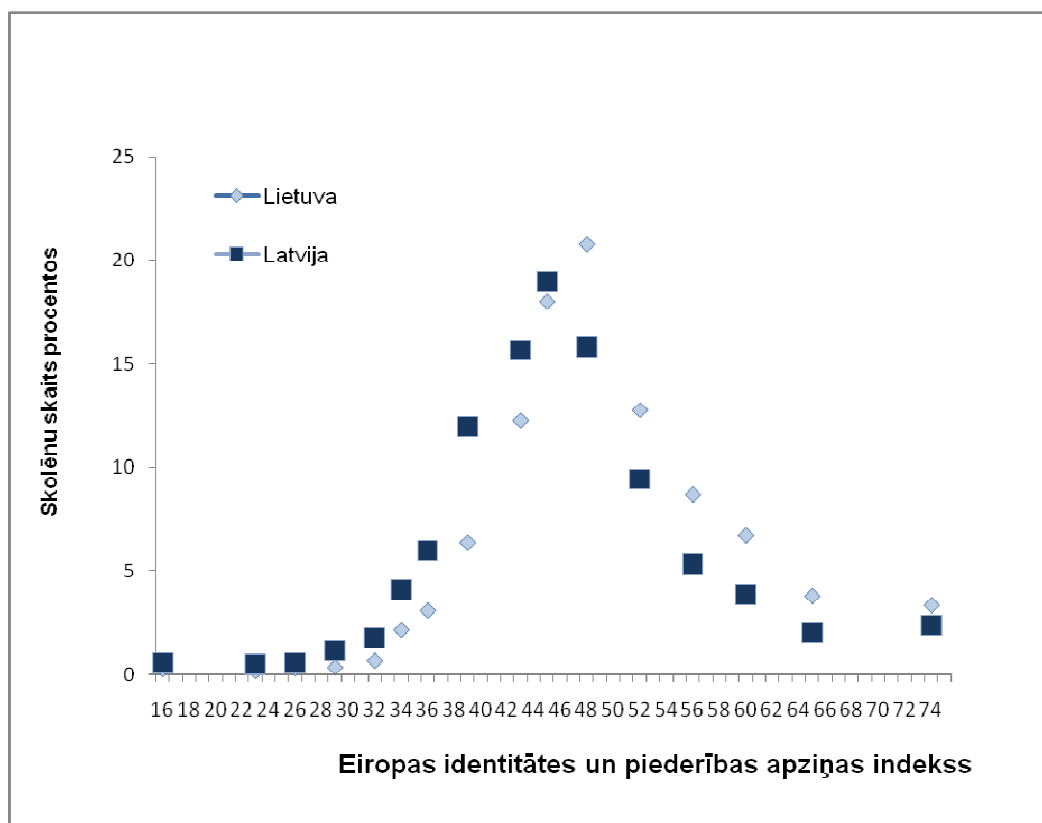
Skolēnu vidējie punkti skalā, kas iezīmēti ar zemāk norādīto krāsu, norāda uz vairāk nekā 50% iespējamību, ka skolēni uz apgalvojumiem saistībā ar Eiropas identitāti atbildējuši sekojoši:

4.2. tabula attēlo arī skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksu dzimumu šķērsgriezumā. Kopumā zēni vairāk nekā meitenes sevi identificē ar eiropiešiem,

tomēr šīs atšķirības nav ļoti lielas (starpība visās pētījuma dalībvalstīs vidēji ir 2 punkti). Lihtenšteinā, Lietuvā un Maltā šo atšķirību nav. Lielākā atšķirība ir Luksemburgā (3 punkti). Latvijā zēniem un meitenēm Eiropas identitātes apziņa atšķiras nedaudz – tikai ar vienu punktu.

4.2. tabulā parādītas vidējās vērtības pētījumu dalībvalstī. Protams, ka katrā valstī skolēni domā dažādi. Latvijas skolēnu viedokļu sadalījums parādīts 4.1. attēlā. Latvijā ir salīdzinoši nedaudz skolēnu, kuriem Eiropas identitātes apziņas indeksa vērtības ir ļoti zemas (mazākas par 34 punktiem), līdz ar to sadalījums ir nesimetrisks. Modas vērtība ir 40 punktu, kas ir vēl ievērojami mazāk par zemo vidējo vērtību. Latvijā ir arī salīdzinoši daudz skolēnu, kuriem indeksa vērtība ir lielāka par 54 punktiem un kuri atbilst Itālijas skolēnu vidējai indeksa vērtībai. Kopējais skalas sadalījuma platums Latvijā ir mazāks nekā visās pētījuma dalībvalstīs kopā. Eiropas identitātes apziņa indeksa sadalījums Lietuvas skolēniem ir ļoti līdzīgs, bet nobīdīts uz augstāko vērtību pusi.

4.1. attēls.

Latvijas un Lietuvas skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksa sadalījums

Vidēji Latvijas skolēnu Eiropas identitātes un piederības sajūtas ir visvājākās no visām dalībvalstīm. Šis rezultāts ir gana nopietns un satraucošs, tāpēc tam jāvelta liela uzmanība. Mēs nevaram vienkārši teikt, ka iemesls ir bijusī postpadomju telpa un baltiešiem raksturīgā atturība – Lietuvas un Igaunijas skolēni arī neizceļas ar stipru Eiropas identitātes sajūtu, bet šajā skalā viņi ir krietni augstāk nekā Latvijas skolēni.

Eiropas identitātes un piederības apziņa saistībā ar attieksmi pret savu valsti. Katras valsts skolēni dalīti trīs vienādās grupās (tercilēs) pēc to attieksmes pret savu valsti

Valsts	Skolēnu grupas pēc to attieksmēm pret savu valsti		
	Zemākā tercile	Vidējā tercile	Augstākā tercile
Austrija	46 (0,4)	51 (0,5)	56 (0,5)
Beļģija (flāmi)	47 (0,4)	49 (0,3)	53 (0,4)
Bulgārija	47 (0,3)	50 (0,3)	52 (0,4)
Kipra	47 (0,4)	48 (0,3)	51 (0,3)
Čehija	46 (0,3)	49 (0,2)	53 (0,3)
Dānija	45 (0,3)	48 (0,2)	53 (0,3)
Anglija	46 (0,3)	48 (0,3)	52 (0,4)
Igaunija	46 (0,3)	50 (0,3)	53 (0,3)
Somija	48 (0,2)	52 (0,3)	56 (0,4)
Grieķija	47 (0,4)	49 (0,3)	52 (0,4)
Īrija	47 (0,3)	50 (0,3)	54 (0,3)
Itālija	50 (0,3)	53 (0,3)	57 (0,3)
Latvija	43 (0,3)	45 (0,4)	47 (0,5)
Lihtenšteina	48 (0,8)	50 (0,8)	53 (1,0)
Lietuva	47 (0,3)	49 (0,3)	52 (0,4)
Luksemburga	48 (0,3)	51 (0,3)	55 (0,3)
Malta	45 (0,5)	48 (0,4)	52 (0,5)
Polija	46 (0,3)	48 (0,3)	51 (0,3)
Slovākija	49 (0,3)	52 (0,3)	56 (0,4)
Slovēnija	50 (0,4)	53 (0,4)	57 (0,3)
Spānija	47 (0,4)	52 (0,3)	58 (0,4)
Zviedrija	45 (0,3)	49 (0,3)	54 (0,4)
Šveice	47 (0,4)	49 (0,3)	50 (0,6)
Vidējais	47 (0,1)	50 (0,1)	53 (0,1)

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

Starptautiskā skala „Attieksmes pret valsti” veidota uz 7 apgalvojumu bāzes, kam skolēni var „Pilnībā piekrist”, „Piekrist”, „Nepiekrist” un „Noteikti nepiekrist”. Šie apgalvojumi ir „Latvijas karogs man ir svarīgs”, „Politiskā sistēma Latvijā darbojas labi”, „Es ļoti cienu Latviju”, „Mums Latvijā vajadzētu būt lepniem par to, ko mēs esam sasnieguši”, „Es esmu lepns par to, ka dzīvoju Latvijā”, „Latvijā ļoti rūpējas par apkārtējo vidi”, „Kopumā, salīdzinot ar citām valstīm, Latvija ir labākā valsts, kur dzīvot”. Arī pret savu valsti Latvijas skolēnu attieksme nav pozitīva jeb, precīzāk sakot, tā ir ļoti negatīva. Vidējā Latvijas skolēnu, kā arī Beļģu (flāmu) un Čehijas skolēnu attieksme pret savu valsti ir visnegatīvākā. Beļģu un čehu skolēniem Eiropas identitātes apziņa ir ievērojami augstāka nekā Latvijas skolēniem. 4.3. tabula uzskatāmi parāda saiti starp piederības apziņu savai valstij un piederības apziņu Eiropai. Katras valsts skolēni ir sadalīti trīs vienādās grupās (tercilēs) pēc attieksmes pret savu valsti. Grupā ar visnegatīvāko attieksmi pret savu valsti ir arī viszemākā Eiropas identitātes un piederības apziņa. Attiecīgi citās grupās identitātes apziņa ir augstāka. Latvijas skolēni katrā tercilē ir uzrādījuši mazāko piederības sajūtu Eiropai.

Ar Eiropas identitāti un piederību ir cieši saistīta piederība Eiropas Savienībai. No pētījuma dalībvalstīm tikai divas – Lihtenšteina un Šveice – nav ES dalībvalstis. Eiropas

Savienībā neietilpst vairākas politiski nestabilākas un ekonomiski mazāk attīstītas Eiropas valstis, kā arī valstis, kuru demokrātijas modelis neatbilst Rietumu pasaules modelim. 4.4. tabulā parādīts to skolēnu skaits procentos katrā valstī, kuri piekrīt apgalvojumiem „Es jūtu, ka esmu daļa no Eiropas Savienības” un „Esmu lepns par to, ka mana valsts ir Eiropas Savienības dalībvalsts”. Latvijā tikai 54% skolēnu jūtas kā ES daļa, vēl mazāk šādu skolēnu ir Zviedrijā (50%). Itālijā šādu skolēnu skaits ir 90%, Spānijā – 83%. Mūsu kaimiņvalstīs Lietuvā un Igaunijā – attiecīgi 64% un 72%.

4.4. tabula.

Skolēnu viedokļi par piederību Eiropas Savienībai

Valsts	Skolēnu skaits procentos, kuri piekrīt vai pilnīgi piekrīt šādiem apgalvojumiem:				
	„Es jūtu, ka esmu daļa no Eiropas Savienības”			„Esmu lepns/a par to, ka mana valsts ir Eiropas Savienības dalībvalsts”	
Austrija	76	(1,0)	△	80	(0,9) ▽
Beļģija (flāmi)	63	(1,0)	▽	88	(0,7) △
Bulgārija	71	(1,0)		88	(0,7) △
Kipra	73	(0,9)	△	85	(0,7)
Čehija	61	(0,8)	▽	79	(0,7) ▽
Dānija	66	(0,8)	▽	84	(0,6) ▽
Anglija	56	(1,0)	▼	81	(0,7) ▽
Igaunija	72	(1,2)	△	87	(0,7)
Somija	63	(1,0)	▽	89	(0,7) △
Grieķija	75	(0,9)	△	87	(0,7)
Īrija	75	(0,9)	△	93	(0,6) △
Itālija	90	(0,7)	▲	95	(0,5) △
Latvija	54	(1,2)	▼	73	(1,4) ▼
Lietuva	64	(1,2)	▽	91	(0,6) △
Luksemburga	73	(0,7)	△	88	(0,6) △
Malta	71	(1,2)		77	(1,1) ▽
Polija	71	(0,9)		87	(0,7)
Slovākija	81	(1,1)	▲	93	(0,7) △
Slovēnija	75	(0,9)	△	91	(0,7) △
Spānija	83	(0,8)	▲	91	(0,6) △
Zviedrija	50	(1,0)	▼	81	(0,8) ▽
Vidējais	70	(0,2)		86	(0,2)

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

- ▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti virs Eiropas vidējā
- △ – statistiski nozīmīgi augstāk nekā Eiropas vidējais
- ▽ – statistiski nozīmīgi zemāk nekā Eiropas vidējais
- ▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti zem Eiropas vidējā

Daudz vairāk skolēnu ir lepmi par to, ka viņu valsts ir ES dalībvalsts, lai gan paši varbūt nemaz nejūtas kā ES daļa. Latvijā lepmi par Latvijas dalību ES ir 73% skolēnu, un tas ir zemākais skolēnu skaits pētījuma dalībvalstīs. Ar valstu dalību ES visvairāk lepojas Itālijas skolēni (95%), Slovākijā un Īrijā šādu skolēnu ir 95%, vēl trīs valstīs (ieskaitot Lietuvu) – virs 90%.

Latvijas skolēnu salīdzinoši zems ES vērtējums varētu būt saistīts ar to, ka mūsu skolēni nezina, kādas iespējas sniedz valstu dalība ES.

Latvijas skolēnu uzticēšanās politiskām institūcijām

Ja cilvēks izjūt savu piederību pie kādas grupas, tad viņš grib arī uzticēties šīs grupas vadībai. Un otrādi, ja nav uzticības grupas vadībai, tad nebūs arī augstas grupas identitātes apziņas. 4.5. tabulā parādīta skolēnu uzticēšanās dažādām nacionālām un starptautiskām institūcijām. Vidēji skolēni visvairāk uzticas ANO, savu valstu valdībām un pašvaldībām. Nedaudz mazāk viņi uzticas ES struktūrām un savas valsts parlamentam.

4.5. tabula.

Skolēnu uzticēšanās dažādām nacionālām un starptautiskām institūcijām

Skolēnu skaits procentos, kuri pilnībā vai diezgan daudz uzticas šādām institūcijām:																		
Valsts	Valsts valdībai			Vietējai pašvaldībai			Valsts parlamentam			Apvienoto Nāciju Organizācijai	Eiropas Komisijai	Eiropas Parlamentam						
Austrija	77	(0,9)	▲	76	(1,0)	▲	61	(1,0)	△	62	(1,0)	▽	58	(1,1)	65	(1,0)	△	
Beļģija (flāmi)	51	(1,0)	▽	73	(1,0)	△	50	(1,3)	58	(1,3)	▽	52	(1,2)	▽	54	(1,2)	▽	
Bulgārija	56	(1,3)	▽	56	(1,1)	▽	44	(1,1)	▽	61	(1,2)	▽	60	(1,1)	△	63	(1,1)	△
Kipra	51	(0,9)	▽	55	(1,0)	▽	35	(1,0)	▼	42	(0,9)	▼	45	(1,1)	▼	44	(1,1)	▼
Čehija	55	(0,9)	▽	69	(0,8)	△	36	(0,8)	▼	58	(0,8)	▽	51	(0,9)	▽	52	(1,0)	▽
Dānija	72	(1,0)	▲	61	(1,1)	▽	66	(1,1)	▲	76	(0,8)	▲	60	(1,1)	63	(1,0)	△	
Anglija	71	(0,9)	▲	66	(1,0)	55	(1,1)	△	65	(1,1)	46	(1,2)	▼	45	(1,2)	▼		
Igaunija	62	(1,4)	61	(1,3)	▽	45	(1,4)	▽	55	(1,5)	▽	54	(1,5)	▽	58	(1,5)		
Somija	82	(0,8)	▲	77	(0,8)	▲	74	(1,0)	▲	81	(0,8)	▲	70	(1,0)	▲	72	(0,8)	▲
Griekija	41	(1,2)	▼	55	(1,2)	▽	42	(1,1)	▽	52	(1,1)	▼	48	(1,0)	▽	50	(1,0)	▽
Īrija	52	(1,0)	▽	60	(1,2)	▽	49	(1,1)	▽	69	(1,1)	△	55	(1,1)	▽	58	(1,1)	
Itālija	74	(0,9)	▲	79	(1,1)	▲	74	(1,0)	▲	80	(1,0)	▲	75	(1,0)	▲	79	(0,9)	▲
Latvija	32	(1,2)	▼	44	(1,3)	▼	20	(1,2)	▼	59	(1,4)	▽	49	(1,6)	▽	51	(1,4)	▽
Lihtenšteina	82	(2,1)	▲	79	(2,1)	▲	77	(2,1)	▲	74	(2,3)	△	68	(2,4)	▲	70	(2,5)	▲
Lietuva	54	(0,9)	▽	65	(1,0)	34	(1,0)	▼	68	(1,1)	△	66	(1,2)	△	70	(1,2)	▲	
Luksemburga	72	(0,7)	▲	71	(0,7)	△	51	(0,9)	66	(0,8)	62	(0,6)	△	63	(0,7)	△		
Malta	62	(1,4)	67	(0,9)	△	61	(1,4)	△	69	(1,7)	△	61	(1,8)	△	62	(1,7)		
Polija	36	(1,2)	▼	54	(1,3)	▼	34	(1,3)	▼	55	(1,2)	▼	49	(1,3)	▽	49	(1,3)	▼
Slovākija	57	(1,3)	▽	56	(1,2)	▽	42	(1,3)	▽	64	(1,4)	55	(1,4)	57	(1,3)	▽		
Slovēnija	56	(1,4)	▽	61	(1,4)	▽	53	(1,3)	62	(1,1)	▽	59	(1,3)	58	(1,4)			
Spānija	62	(1,2)	69	(1,0)	△	52	(1,1)	73	(0,9)	△	61	(1,1)	△	63	(1,0)	△		
Zviedrija	73	(1,2)	▲	68	(1,2)	△	72	(1,2)	▲	82	(1,0)	▲	66	(1,3)	△	69	(1,2)	△
Šveice	69	(1,0)	△	69	(0,9)	△	63	(1,0)	▲	63	(1,5)	53	(1,1)	▽	54	(1,2)	▽	
Vidējais	61	(0,2)	65	(0,2)	52	(0,2)	65	(0,3)	65	(0,3)	58	(0,3)	59	(0,3)				

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

- ▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti virs Eiropas vidējā
- △ – vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā Eiropas vidējais
- ▽ – vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā Eiropas vidējais
- ▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti zem Eiropas vidējā

Latvijas skolēni, līdzīgi kā citu valstu skolēni, visvairāk uzticas ANO (59%). Šī organizācija ir ļoti tālu no ikdienas dzīves, tā nav preses uzmanības centrā, un publiskā telpā izskan maz kritisku viedokļu. ANO ikgadējās sanāksmes mūsu plašsaziņas līdzekļos tiek atspoguļotas ar mūsu prezidenta un citu valstu prezidentu runām, tomēr, domājams,

ka skolēniem nav dziļu priekšstatu par pieņemtajiem lēmumiem un to ietekmi uz mūsu ikdienu. Arī ES struktūras ir gana tālas un skolēni, iespējams, to pieņemtus lēmumus neuztver kā **svaigus**.

Apbrīnojami zema ir Latvijas skolēnu uzticēšanās Saeimai (20%), tā ir 3 reizes zemāka nekā ANO un 2,5 reizes zemāka nekā ES institūcijām. Somijā, Zviedrijā, Itālijā un Lihtenšteinā savam parlamentam uzticas vairāk nekā 70% skolēnu. Protams, kā ziņo plašsaziņas līdzekļi, 9. Saeima bija pati nepopulārākā Latvijas vēsturē. Un aptaujas laikā visiem vēl bija atmiņā 13. janvāra grautiņi Vecrīgā. Lai arī kāda bija to norise, galvenais bija izteikt neapmierinātību ar Saeimas darbu.

Varbūt tas saistīts ar Saeimas nevēlēšanos redzēt ap sevi jaunus cilvēkus. Kā rāda valdības veidošanas process pēc 2010. gada vēlēšanām, Latvijas politiskajai elitei ir bail no jauniem cilvēkiem. Zviedrijā parlamentā 2010. gadā ir ievēlēts jaunākais tautas pārstāvis Antons Ābele, kam ir tikai 18 gadu, 2002. gadā ievēlētajam Gustavam Fridolinam bija 19 gadu. Latvijas 10. Saeimā vidējais deputātu vecums ir gandrīz 50 gadu. Visu laiku jaunākajiem deputātiem (Jānis Dombrova, Māris Vītols un Juris Sokolovskis) ievēlēšanas laikā bija 22 gadi, kas arī 14 gadus veciem skolēniem var likties ļoti cienījams vecums. Redzams, ka bailes un nesaprašana ir abpusēja – arī skolēni neuzticas politiķiem.

Aplūkojot Itālijas piemēru, mūsu presē ne vienu reizi vien parādījušies dažādi kuriozi par Itālijas deputātiem un viņu uzvedību. Acīmredzot itāļu skolēni, uzticoties saviem deputātiem (74%), redz viņos dzīvus cilvēkus un savas tautas pārstāvjus.

Latvijas skolēni maz uzticas arī valdībai (32%) un pašvaldībām (44%). Un nav nevienas pētījuma dalībvalsts, kur šī uzticēšanās būtu vēl zemāka. Tā kā mūsu skolēniem ir vājas zināšanas par pilsoniskumu un demokrātiju, varbūt skolēni sagaida, ka šīm institūcijām jā rūpējas par iedzīvotājiem tāpat kā vecākiem par bērniem.

Neuzticēšanos Saeimai varētu saistīt ar salīdzinoši lielo Latvijas skolēnu uzticēšanos plašsaziņas līdzekļiem – tiem uzticas 65% Latvijas skolēnu, un tas ir virs vidējā. Piemēram, Igaunijā tiem uzticas tikai 54% skolēnu, tikpat Zviedrijā. Skolēnu neuzticību valdībai un parlamentam var skaidrot ar to, ka mūsu plašsaziņas līdzekļi īpašu uzmanību pievērš negatīviem notikumiem.

Skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņas saistība ar dažādiem faktoriem

Svarīgi ir aplūkot, ar kādiem faktoriem ir saistīta Latvijas skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņa. Tā ir saistīta ar skolēnu zināšanām par pilsoniskumu un demokrātiju. 4.6. tabulā parādīti skolēnu viedokļi par Eiropas piederību un identitāti saistībā ar sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā. Apgalvojumam „Es sevi uzskatu par eiropieti” pilnīgi piekrīt vai piekrīt 81% Latvijas skolēnu. Viņu vidējie sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir 487 punkti. Nepiekrīt vai pilnīgi nepiekrīt 19% skolēnu, kuru vidējie sasniegumi ir 460 punkti. Starpību (27 punkti) jāuzskata par salīdzinoši lielu, un tā ir statistiski nozīmīga.

Apgalvojumam „Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par Latvijas pilsoni” saistība ar skolēnu sasniegumiem ir pretēja – 61% skolēnu, kuri nepiekrīt šim apgalvojumam, vidējie sasniegumi ir augstāki nekā otrās grupas skolēniem. Starpība ir ļoti liela (34 punkti) un statistiski nozīmīga. Tātad skolēni ar augstiem sasniegumiem izjūt lielāku piederību Latvijai nekā Eiropai, viņiem ir augstāka nacionālās identitātes un piederības apziņa. Jāatgādina, ka nodaļas sākumā aplūkotajā Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksā šis apgalvojums netika iekļauts. Šajā indeksā netika iekļauts arī pēdējais 4.6. tabulā aplūkots apgalvojums par piederību Eiropai un Ziemeļeiropai. 48% skolēnu jūtas vairāk piederīgi Ziemeļeiropai nekā Eiropai. Viņu vidējie sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir 490 punkti, kas ir statistiski nozīmīgi augstāki par otrās grupas sasniegumiem.

Skolēnu viedokļi par izteikumiem „Jūtos lepns, ka dzīvoju Eiropā” un „Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par pasaules pilsoni” ir iekļauti Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksā. Un arī šeit ir redzama saistība ar vidējiem sasniegumiem testā. 79% skolēnu lepojas ar to, ka dzīvo Eiropā. Šīs grupas vidējie sasniegumi ir 486 punkti, pretējās grupas vidējie sasniegumi ir 466 punkti, tātad starpība ir 20 punkti, un tā ir gana liela. Ievērojami mazāka sasniegumu starpība (10 punkti) ir starp skolēnu grupām, kuri pirmām kārtām sevi uzskata par Eiropas pilsoņiem (61%) vai par pasaules pilsoņiem (39%). Šī nelielā atšķirība ir saprotama, ja aplūkojam 4.5. tabulu, kurā doti dati par skolēnu uzticēšanos dažādām institūcijām. Latvijas skolēni vairāk uzticas ANO nekā Eiropas Savienības institūcijām. Kaut arī Eiropa ir tuvāka un pazīstamāka, daudzi skolēni grib būt vienoti ar visiem pasaules ļaudīm.

4.6. tabula.

Latvijas skolēnu atbildes uz jautājumiem par Eiropas piederību un identitāti saistībā ar sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā

	Piekrīt			Nepiekrīt		
	Atbilžu procenti	Vidējie sasniegumi	Vid. sasn. standartkļūda	Atbilžu procenti	Vidējie sasniegumi	Vid. sasn. standartkļūda
Es sevi uzskatu par eiropieti	81	487	4.3	19	460	5.5
Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par Latvijas pilsoni	39	461	4.4	61	495	4.2
Jūtos lepns, ka dzīvoju Eiropā	79	486	3.8	21	466	6.7
Pirmām kārtām es sevi uzskatu par Eiropas pilsoni un tad par pasaules pilsoni	61	486	4.3	39	476	4.7
Es vairāk jūtos piederīgs Eiropai, nekā Ziemeļeiropai	52	475	4.4	48	490	4.6

Skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksu var analizēt pa dažādām grupām. Ar Eiropu sevi vairāk identificē tie skolēni, kuru mācību valoda ir latviešu, nevis krievu valoda. Attiecīgās indeksu vērtības ir 45,7 un 43,8 punkti. Šo grupu viedokļi vēl daudz vairāk atšķiras, ja aplūko skolēnu attieksmi pret Latviju. Jau iepriekš secinājām, ka skolēnu attieksme pret savu zemi ir saistīta ar attieksmi pret Eiropu.

Aplūkojot urbanizācijas faktora ietekmi uz skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņu, statistiski nozīmīgu atšķirību nav. Tomēr augstākas indeksa vērtības ir mazo pilsētu (46,0 punkti) un Rīgas (45,3) skolēniem, zemākas – lielo Latvijas pilsētu (44,3) un lauku (44,9) skolēniem. Aplūkojot skolēnu Eiropas identitāti Latvijas lielo reģionu (Latgale, Kurzeme, Rīga, Vidzeme, Zemgale) griezumā, atšķirību praktiski nav. Tāpat nav nozīmīgu atšķirību meiteņu un zēnu viedokļos.

Kā jau tika parādīts, skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņa ir saistīta ar skolēnu zināšanām par pilsoniskumu un demokrātiju, ar attieksmi pret Latviju, ar mācību valodu, zināmā mērā ar dzīvesvietu. Tagad aplūkosim, kāda ir šīs apziņas saistība ar aktivitātēm, kuras skolēniem piedāvā skola un kuras viņi veic ģimenē un citur ārpus skolas. Šajā analīzē skolēni tika sadalīti piecās skaitliski vienādās grupās (kvintilēs) pēc Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksa vērtībām. To Latvijas skolēnu grupu, kurai vidēji šī indeksa vērtības ir visaugstākās (57,0), saucim par eiropiešiem, bet grupu ar zemākām indeksa vērtībām (33,0) – par neeiropiešiem. Kā redzams no atbilstošām indeksa vērtībām, atšķirības starp grupām ir ļoti lielas.

Vidēji statistiskais Latvijas eiropietis, visticamāk, (50% vai vairāk pozitīvu atbilžu) lasa laikrakstus par jaunumiem Eiropā, diskutē ar draugiem un ģimeni par ekonomisko un politisko stāvokli citās Eiropas valstīs, par Eiropas sporta notikumiem, par dzīvi citās Eiropas valstīs, kā arī par darbu citās Eiropas valstīs. Viņš vai viņa ir ceļojusi uz kādu citu Eiropas valsti. Mūsu neeiropietis droši vien neko tādu nav darījis un nedara.

Skolā mūsu eiropietim ir iespējas mācīties politiku un ekonomiku citās Eiropas valstīs, uzzināt, kā varētu sākt strādāt citur Eiropā. Skolā eiropietim ir arī dota iespēja braukt uz citām Eiropas valstīm un tepat Latvijā satikt jauniešus no citām Eiropas valstīm. Neeiropietiem, visticamāk, skola šādas iespējas nepiedāvā, vai arī viņš savā skolā tās nav pamanījis.

Protams, ka minētās aktivitātes nav vienīgās, kuras ietekmē skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņu, bet tās ļauj aprakstīt vidējo eiropieti un vidējo neeiropieti. Ar Eiropas identitāti vairāk saistīti tie Latvijas skolēni, kuri dažādu iemeslu dēļ apmeklējuši kādu citu Eiropas valsti – pilsētu sadraudzības pasākumos, sporta un mākslas pasākumos, bijuši dažādos festivālos un izstādēs, skolēnu apmaiņā, skolas rīkotajās ekskursijās vai vienkārši atpūtas braucienos. Eiropas identitātes apziņa ir augstāka skolēniem, kuru skolas sniedz iespējas uzzināt par notikumiem un cilvēku dzīvi, kā arī par mākslu, kultūru, sportu citās Eiropas valstīs.

Rezumējot

- Latvijas skolēniem piemīt Eiropas identitātes un piederības apziņa, kopumā viņi jūtas piederīgi Eiropai. Mūsu skolēniem augstāka ir Latvijas identitātes, nevis Eiropas identitātes apziņa. Kopumā mūsu skolēni pirmām kārtām ir Latvijas pilsoņi un tikai pēc tam Eiropas pilsoņi.
- Salīdzinājumā ar citu Eiropas valstu skolēniem Latvijas skolēniem Eiropas identitātes apziņa ir viszemākā. Arī mūsu kaimiņvalstu Igaunijas un Lietuvas skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņa ir ievērojami lielāka.

- Trīs ceturtdaļas Latvijas skolēnu ir lepmi par to, ka Latvija ir ES dalībvalsts. Tomēr visās citās pētījuma dalībvalstīs šo skolēnu ir vēl vairāk.
- Skolēniem Eiropas identitātes apziņa ir ļoti cieši saistīta ar attieksmi pret Latviju, kura Latvijas skolēniem arī ir ļoti zema.
- Latvijas skolēni maz uzticas valdībai un pašvaldībām, gandrīz nemaz neuzticas Saeimai. Šīs neuzticības cēloņi ir meklējami gan minēto institūciju attieksmē pret jauniem cilvēkiem, gan institūciju negatīvajā atainojumā plašsaziņas līdzekļos.
- To, ka Latvijas skolēniem ir zema Eiropas identitātes apziņa, var skaidrot arī ar mūsu skolēnu vāmajām zināšanām pilsoniskajā izglītībā. Arī citos aspektos ir redzama skolas lielā ietekme skolēnu identitātes apziņas veidošanā.

Skolēnu izpratne par vienlīdzīgām tiesībām sabiedrībā, pārvietošanās brīvību un svešvalodu apguvi Eiropā

5

Pilsoniskās izglītības pētījumā (ICCS 2009) aplūkoti jautājumi par

- skolēnu attieksmi pret starpkultūru attiecībām, vienlīdzību, rasēm, migrāciju, imigrāciju,
- skolēnu attieksmi pret brīvu Eiropas iedzīvotāju pārvietošanos,
- skolēnu iesaisti citu Eiropas valodu apguvē.

Pētot šos problēmjaudījumus, tiek izmantoti dati, kas iegūti gan Eiropas moduļa, gan pilsoniskās izglītības pamatpētījuma skolēnu aptaujās.

Viena no daudzajām izmaiņām, kas pēdējos desmit gados ir ietekmējusi pilsonisko izglītību Eiropā, ir saistīta ar nemitīgi augošo cilvēku pārvietošanos Eiropas valstīs. Šī tendence ir ietekmējusi arī pilsonisko izglītību. Pēdējo gadu laikā ir vērojama strauja izglītības lomas palielināšanās, sagatavojot jauniešus līdzdalībai multikulturālās Eiropas dzīvē. Šīs pārmaiņas ir veicinājuši pieaugošā kultūras, reliģijas un valodu daudzveidība.

Skolēnu izpratne par vienlīdzīgām tiesībām sabiedrībā

Pilsoniskās izglītības pētījumā desmit skolēnu aptaujas jautājumi ir saistīti ar skolēnu attieksmi pret etnisko grupu un imigrantu tiesībām. Uz dotajiem apgalvojumiem skolēni atbildēja, izvēloties vienu no četrām atbildēm: „Pilnīgi piekrītu”, „Piekrītu”, „Nepiekrītu” vai „Pilnīgi nepiekrītu”.

Skolēni izteica savu attieksmi pret šādiem apgalvojumiem:

- <manā valstī>⁵ visām etniskajām grupām jābūt vienādām iespējām iegūt labu izglītību,
- <manā valstī> visām etniskajām grupām jābūt vienādām iespējām iegūt labu darbu,
- skolēniem skolā jāmača cienīt visu etnisko grupu pārstāvjus,
- visu etnisko grupu pārstāvjiem jābūt vienādām tiesībām un pienākumiem,
- imigrantiem ir jādot iespēja turpināt runāt savā valodā,
- imigrantu bērniem jābūt tādām pašām tiesībām uz izglītību kā citiem šīs valsts iedzīvotāju bērniem,
- imigrantiem, kuri valstī dzīvo jau vairākus gadus, jāļauj balsot vēlēšanās,

⁵ <manā valstī> – dalībvalsts nosaukums, kurā notiek pētījums

- imigrantiem jādod iespēja saglabāt savas tradīcijas un dzīvesveidu,
- imigrantiem jābūt tādām pašām tiesībām kā ikvienam citam šajā valstī.

5.1. tabula.

Skolēnu attieksme pret etnisko grupu un imigrantu vienlīdzīgām tiesībām. Indeksa vidējā vērtība punktos katrai pilsoniskās izglītības pētījuma dalībvalstij

Valsts	Skolēnu attieksme pret etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām					Skolēnu attieksme pret imigrantu vienlīdzīgām tiesībām						
	Vidējās vērtības punktos	30	40	50	60	70	Vidējās vērtības punktos	30	40	50	60	70
Austrija	48 (0,2)	□		■			48 (0,3)	□		■		
Beļģija (flāmi)	48 (0,3)	□		■			46 (0,3)	□		■		
Bulgārija	48 (0,2)	□		■			52 (0,2)	□		■		
Kipra	47 (0,2)	□		■			49 (0,3)	□		■		
Čehija	46 (0,2)	□		■			48 (0,2)	□		■		
Dānija	48 (0,3)	□		■			48 (0,3)	□		■		
Anglija	50 (0,3)	□		■			46 (0,3)	□		■		
Igaunija	51 (0,2)	□		■			48 (0,2)	□		■		
Somija	48 (0,2)	□		■			48 (0,3)	□		■		
Griekija	49 (0,3)	□		■			51 (0,2)	□		■		
Īrija	51 (0,3)	□		■			50 (0,2)	□		■		
Itālija	49 (0,2)	□		■			48 (0,3)	□		■		
Latvija	46 (0,2)	□		■			47 (0,2)	□		■		
Lihtenšteina	49 (0,6)	□		■			48 (0,5)	□		■		
Lietuva	50 (0,2)	□		■			51 (0,2)	□		■		
Luksemburga	52 (0,2)	□		■			52 (0,2)	□		■		
Malta	46 (0,3)	□		■			49 (0,3)	□		■		
Polija	50 (0,2)	□		■			50 (0,2)	□		■		
Slovākija	48 (0,2)	□		■			50 (0,3)	□		■		
Slovēnija	49 (0,2)	□		■			50 (0,3)	□		■		
Spānija	51 (0,3)	□		■			51 (0,3)	□		■		
Zviedrija	52 (0,3)	□		■			52 (0,4)	□		■		
Šveice	49 (0,3)	□		■			49 (0,3)	□		■		
ICCS Eiropa vidēji	49 (0,1)	■ Videjas vērtības punktos +/- ticamības.					49 (0,1)	■ Videjas vērtības punktos +/- ticamības intervāls				
ICCS vidēji	50 (0,0)						50 (0,0)					

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

- ▲ – vairāk nekā 3 punkti virs Eiropas vidējā
- △ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi augstākas nekā Eiropas vidējais
- ▽ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi zemākas nekā Eiropas vidējais
- ▼ – vairāk nekā 3 punkti zem Eiropas vidējā

Skolēnu vidējie punkti skalā, kas iezīmēti ar zemāk norādīto krāsu, norāda uz vairāk nekā 50% iespējamību, ka skolēni uz apgalvojumu par etnisko grupu tiesībām atbildējuši šādi:

□ "Nepiekrītu" vai "Pilnībā nepiekrītu"
 ■ "Piekrītu" vai "Pilnībā piekrītu"

Skolēnu vidējie punkti skalā, kas iezīmēti ar zemāk norādīto krāsu, norāda uz vairāk nekā 50% iespējamību, ka skolēni uz apgalvojumu par imigrantu tiesībām atbildējuši šādi:

□ "Nepiekrītu" vai "Pilnībā nepiekrītu"
 ■ "Piekrītu" vai "Pilnībā piekrītu"

No šiem apgalvojumiem tika izveidoti divi indeksi – „Skolēnu attieksme pret etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām” un „Skolēnu attieksme pret imigrantu vienlīdzīgām tiesībām”. 5.1. tabulā šo indeksu vērtības punktos norāda uz skolēnu attieksmi pret etnisko grupu un imigrantu vienlīdzīgām tiesībām. Eiropas valstu vidējā vērtība ir 49 punkti, savukārt starp visām ICCS dalībvalstīm pilsoniskās izglītības pētījuma dalībvalstīm vidējā vērtība ir 50 punkti. Valstu vidējās indeksa vērtības svārstās no 46 līdz 52 punktiem.

Vislielāko atbalstu par vienlīdzīgām tiesībām visām etniskajām grupām visu etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām pauž Zviedrijas un Luksemburgas skolēni (vidējā indeksa vērtība 52 punkti), bet vismazāko atbalstu – Čehijas, Maltas un Latvijas skolēni (vidējā indeksa vērtība 46 punkti).

Runājot par Baltijas valstīm, Latvijas skolēni nav tik pozitīvi noskaņoti atbalstīt etnisko grupu vienlīdzīgās tiesības kā lietuviešu un igauņu skolēni. Salīdzinājumā ar Eiropas valstu vidējo vērtību šīs atšķirības ir lielākas par trīs punktiem (Eiropas vidējā vērtība – 49, Latvijas – 46, Lietuvas – 50 un Igaunijas – 51). Savukārt Baltijas reģiona lielākās valsts – Zviedrijas – skolēni ir tolerantāki pret dažādām etniskām grupām nekā vienaudži Baltijas valstīs.

Vislabvēlīgākā skolēnu attieksme pret visu imigrantu vienlīdzīgām tiesībām ir Zviedrijā, Luksemburgā un Bulgārijā (indeksa vidējā vērtība šajās valstīs ir 52 punkti), turpretī no Eiropas valstīm zemākais vērtējums ir Beļģijas (flāmi) un Anglijas (indeksa vidējā vērtība 46 punkti) skolēniem.

Vidējā vērtība indeksam par Latvijas (47 punkti) un Igaunijas (48 punkti) skolēnu attieksmi pret imigrantu vienlīdzīgām tiesībām ir zemāka salīdzinājumā gan ar Eiropas valstu indeksa vidējo vērtību (49 punkti), gan ar pilsoniskās izglītības pētījuma valstu indeksa vidējo vērtību (50 punkti). Savukārt Lietuvas skolēnu atbilstošā indeksa vidējā vērtība (51 punkts) ir augstāka gan salīdzinājumā ar Latvijas un Igaunijas, gan pilsoniskās izglītības un Eiropas pētījumā iegūtajiem rezultātiem. Lietuvā ir daudz viendabīgāks iedzīvotāju etniskais sastāvs nekā Latvijā un Lietuvā **Igaunijā**.

Skolēnu viedoklis par vienlīdzīgām pilsoņu tiesībām Eiropā

Cilvēku skaits, kas pārvietojas pa Eiropas valstīm, pieaug un Eiropas reģionā rada jaunas kultūras un etniskās īpatnības. Šajā apakšnodaļā pētīta skolēnu attieksme pret iebraucēju vienlīdzīgām tiesībām. Skolēnu aptaujā tika uzdots jautājums, vai skolēni piekrīt, ka imigrantiem, kuri ir citu Eiropas valstu pilsoņi, jābūt vienlīdzīgām iespējām ar konkrētās valsts pilsoņiem neatkarīgi no

- imigrantu etniskās piederības,
- reliģijas,
- valodas, kurā imigranti runā,
- tā, vai imigranti nāk no bagātas vai nabadzīgas valsts,
- imigrantu izglītības līmeņa.

Skolēni savu attieksmi pret minētajiem apgalvojumiem varēja izteikt, atzīmējot vienu no četriem atbilstošajiem variantiem: „Pilnīgi piekrītu”, „Piekrītu”, „Nepiekrītu” vai „Pilnīgi nepiekrītu”.

No iepriekš minētajiem apgalvojumiem izveidots indekss „Skolēnu attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām”, kur indeksa vidējā vērtība ir 50 un izmaiņu amplitūda – no 48 līdz 52 punktiem (5.2. tabula). Augstākās indeksa vidējās vērtības ir

Itālijai, Polijai, Slovēnijai un Spānijai (52 punkti), zemākās – Austrijai, Beļģijai (flāmi), Čehijai (48 punkti) un Latvijai (47 punkti). Lietuvas vidējā vērtība Lietuvas indeksa vidējā vērtība neatšķiras no Eiropas valstu indeksa vidējās vērtības (50 punkti), Igaunijas indeksa vidējā vērtība ir 49 punkti.

5.2. tabula.

Skolēnu attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām. Indeksa vidējā vērtība punktos skolēniem kopā, meitenēm un zēniem atsevišķi

Skolēnu attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām: dzimumu šķersgriezums.

Valsts	Visi skolēni		Meitenes		Zēni		Zēnu un meiteņu punktu starpība								
								30	40	50	60	70			
Austrija	48	(0,3) ▽	50	(0,3)	47	(0,3)	-3	(0,4)							
Beļģija (flāmi)	48	(0,3) ▽	49	(0,3)	47	(0,3)	-3	(0,4)							
Bulgārija	50	(0,2)	51	(0,3)	50	(0,3)	-1	(0,4)							
Kipra	50	(0,2)	52	(0,3)	49	(0,3)	-3	(0,4)							
Čehija	48	(0,2) ▽	49	(0,2)	47	(0,2)	-2	(0,3)							
Dānija	49	(0,3) ▽	51	(0,3)	48	(0,3)	-3	(0,4)							
Anglija	50	(0,3)	51	(0,4)	48	(0,4)	-3	(0,5)							
Igaunija	49	(0,2) ▽	51	(0,3)	48	(0,3)	-2	(0,4)							
Somija	49	(0,2) ▽	51	(0,3)	46	(0,3)	-5	(0,4)							
Griekija	52	(0,3) △	53	(0,3)	51	(0,4)	-2	(0,4)							
Īrija	50	(0,2)	52	(0,3)	49	(0,3)	-3	(0,4)							
Itālija	52	(0,3) △	54	(0,3)	51	(0,3)	-3	(0,4)							
Latvija	47	(0,2) ▽	47	(0,2)	47	(0,3)	0	(0,3)							
Lihtenšteina	49	(0,6) ▽	50	(0,7)	47	(0,9)	-3	(1,2)							
Lietuva	50	(0,2)	51	(0,3)	49	(0,3)	-2	(0,4)							
Luksemburga	52	(0,2) △	53	(0,2)	51	(0,2)	-2	(0,4)							
Malta	49	(0,3) ▽	50	(0,5)	48	(0,3)	-2	(0,6)							
Polija	52	(0,2) △	53	(0,3)	50	(0,3)	-3	(0,4)							
Slovākija	51	(0,3) △	52	(0,3)	50	(0,4)	-1	(0,4)							
Slovēnija	52	(0,3) △	53	(0,3)	50	(0,3)	-3	(0,4)							
Spānija	52	(0,3) △	53	(0,3)	51	(0,3)	-1	(0,4)							
Zviedrija	51	(0,3) △	53	(0,4)	49	(0,4)	-4	(0,4)							
Šveice	50	(0,2)	51	(0,3)	48	(0,4)	-3	(0,5)							
Vidējais	50	(0,1)	51	(0,1)	49	(0,1)	-2	(0,1)							

( ) Standartklūdas dotas iekavās

▲ – vairāk nekā 3 punkti virs Eiropas vidējā

△ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi augstākas nekā Eiropas vidējais

▽ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi zemākas nekā Eiropas vidējais

▼ – vairāk nekā 3 punkti zem Eiropas vidējā

Meiteņu vidējie 95% ticamības intervāls

Zēnu vidējie 95% ticamības intervāls

Skolēnu vidējie punkti skalā, kas iezīmēti ar zemāk norādīto krāsu, norāda uz vairāk nekā 50% iespējamību, ka skolēni uz apgalvojumu par citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām atbildējuši šādi:

	“Nepiekrītu” vai “Pilnībā nepiekrītu”
	“Piekrīt u” vai “Pilnībā piekrītu”

Salīdzinot skolēnu attieksmi pret vienlīdzību atsevišķi starp zēniem un meitenēm,

valstu vidējās vērtības punktos veido diapazonu no 47 līdz 54. ICCS Eiropas valstu vidējā vērtība meitenēm ir 51 punkts, zēniem – 49. Minētās atšķirības ir statistiski nozīmīgas.

Tolerantākā attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām ir Itālijā dzīvojošajām **itāliešu** meitenēm (vidējā vērtība 54 punkti), bet neiecietīgākās pret citu valstu pilsoņiem ir Latvijas meitenes (vidējā vērtība 47 punkti). Lietuvas un Igaunijas meiteņu attieksme pret vienlīdzību ir vienāda (vidējā vērtība 51 punkts).

Vienlīdzīgāk pret citu Eiropas valstu pilsoņiem izturas zēni no Grieķijas, Itālijas, Luksemburgas un Spānijas (vidējā vērtība 51 punkts), mazāk toleranta attieksme šajā jautājumā ir zēniem no Somijas (vidējā vērtība 46 punkti). Latvijas zēnu un meiteņu attieksme pret citu Eiropas valstu pilsoņu vienlīdzību ir vienāda (vidējā vērtība 47 punkti). Igaunijas un Lietuvas zēniem nav tik izteikta vienlīdzības sajūta kā šo valstu meitenēm, proti, Igaunijas zēnu vidējā vērtība ir 48 punkti, bet Lietuvas – 49.

Līdzīgi kā 1999. gada pilsoniskās izglītības pētījumā (Torney-Purta, Lehmann, Osvalds un Schulz, 2001; Amadeo, Torney-Purta, Lehmann, Husfeldt un Nikolova, 2002)⁴ arī 2009. gada pētījuma rezultāti rāda, ka dažādu Eiropas tautu vienlīdzību Eiropas valstu sabiedrībā vairāk atbalsta meitenes nekā zēni. Atšķirības Eiropas mērogā starp meiteņu un zēnu uzskatiem ir samērā nelielas (2 punkti), tomēr ir arī izteiktākas atšķirības, piemēram, Somijā starp dzimumiem ir piecu, bet Zviedrijā četru punktu atšķirības. Igaunijā un Lietuvā nedaudz vairāk meiteņu nekā zēnu atbalsta dažādu Eiropas tautu vienlīdzību Eiropas valstu sabiedrībā. Latvija ir vienīgā Eiropas valsts, kur zēniem un meitenēm jautājumā par vienlīdzību pret citu Eiropas valstu pilsoņiem ir vienāda attieksme, taču tā diemžēl no pētījuma dalībvalstīm ir visnoraidošākā.

Skolēnu attieksme pret brīvo pārvietošanos Eiropas valstīs

Lai iegūtu darbu un varētu studēt, viens no Lisabonas stratēģijas svarīgākajiem mērķiem ir brīvā pārvietošanās pa Eiropas valstīm, tāpēc Eiropas moduļa aptaujā tika iekļauti pieci apgalvojumi, ar kuru palīdzību tika pētīta skolēnu attieksme pret iedzīvotāju brīvo pārvietošanos:

- Eiropas pilsoņu ceļošana būtu vairāk jāierobežo, lai palīdzētu apkarot terorismu,
- eiropieši, kas dzīvo <manā valstī>, veicina konfliktus un neiecietību starp dažādu tautību cilvēkiem,
- <manā valstī> pilsoņi jutīsies drošāk, ja robežas citiem Eiropas valstu imigrantiem tiks slēgtas,
- atļaujot citu Eiropas valstu pilsoņiem dzīvot un strādāt šeit, <manā valstī> pilsoņu bezdarba līmenis paaugstinās,
- darbinieku plūsma starp Eiropas valstīm būtu jāierobežo, pretējā gadījumā dažas valstis būs pilnas ar imigrantiem.

Skolēni aptaujas apgalvojumus novērtēja ar „Pilnīgi piekrītu”, „Piekrītu”, „Nepiekrītu” vai „Pilnīgi nepiekrītu”.

5.3. tabulā sniegts vidējais procentuālais attēlojums par četriem apgalvojumiem, kas attiecas uz brīvo pārvietošanos pa Eiropa valstīm.

5.3. tabula.

Skolēnu skaits procentos (%), kuri piekrīt, ka Eiropas valstu pilsoņiem jāļauj brīvi pārvietoties pa Eiropu, iegūstot citu valstu kultūras un darba pieredzi, uzlabojot mītnes valsts ekonomiku

Valsts	Eiropas valstu pilsoņiem būtu jāļauj dzīvot un strādāt jebkurā Eiropas vietā.	Atbalstu to, ka citi eiropieši dzīvo Latvijā, jo tie atved sev līdzīgas dažādas kultūras tradīcijas.	Atļaujot pilsoņiem no citām Eiropas valstīm šeit strādāt, tiek uzlabota Latvijas ekonomika.	Eiropas valstu pilsoņiem vajadzētu ļaut brīvi ceļot pa Eiropu, lai viņi varētu labāk saprast citas Eiropas kultūras.
Austrija	88 (0,7) ▽	61 (1,0) ▼	71 (0,9)	84 (1,0) ▽
Beļģija (flāmi)	80 (0,9) ▼	74 (1,2) ▽	63 (1,0) ▽	84 (0,9) ▽
Bulgārija	95 (0,5) △	87 (0,8) ▲	81 (0,8) ▲	92 (0,7) △
Kipra	91 (0,6) △	75 (1,0)	72 (1,0) △	83 (0,6) ▽
Čehija	95 (0,3) △	71 (0,8) ▽	69 (0,7)	92 (0,5) △
Dānija	82 (0,8) ▽	78 (0,9) △	75 (0,8) △	84 (0,7) ▽
Anglija	80 (0,9) ▽	74 (1,2) ▽	64 (1,3) ▽	78 (1,0) ▽
Igaunija	96 (0,4) △	84 (0,9) △	75 (1,0) △	94 (0,6) △
Somija	90 (0,7)	80 (0,9) △	71 (0,9)	91 (0,6) △
Grieķija	91 (0,7) △	77 (0,9)	63 (1,3) ▽	83 (1,0) ▽
Īrija	85 (0,8) ▽	74 (1,0) ▽	58 (1,0) ▼	82 (0,9) ▽
Itālija	93 (0,5) △	78 (0,8) △	69 (1,0)	91 (0,6) △
Latvija	92 (0,7) △	76 (1,1)	58 (1,2) ▼	87 (0,9)
Lihtenšteina	82 (2,1) ▽	59 (2,4) ▼	65 (2,5)	88 (1,8)
Lietuva	95 (0,4) △	85 (0,8) △	69 (1,0)	94 (0,5) △
Luksemburga	90 (0,4)	74 (0,7) ▽	79 (0,6) △	88 (0,5)
Malta	89 (0,9)	74 (1,2) ▽	71 (1,2)	86 (0,9)
Polija	95 (0,4) △	82 (0,9) △	76 (0,9) △	92 (0,7) △
Slovākija	97 (0,3) △	84 (0,9) △	70 (1,1)	92 (0,7) △
Slovēnija	92 (0,6) △	81 (1,0) △	77 (1,1) △	89 (0,8)
Spānija	94 (0,4) △	86 (0,9) ▲	75 (1,0) △	88 (0,9)
Zviedrija	86 (0,7) ▽	76 (1,0)	68 (1,2)	87 (0,8)
Šveice	81 (1,0) ▽	64 (1,7) ▼	66 (1,2) ▽	86 (0,8)
Vidējais	90 (0,2)	76 (0,2)	70 (0,2)	88 (0,2)

( ) Standartklūdas dotas iekavās

- ▲ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir virs Eiropas vidējā
- △ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi augstāk nekā Eiropas vidējais
- ▽ – vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi zemāk nekā Eiropas vidējais
- ▼ – vairāk nekā 10 procentpunkti ir zem Eiropas vidējā

Atbildot uz apgalvojumu „Eiropas valstu pilsoņiem būtu jāļauj dzīvot un strādāt jebkurā Eiropas valstī”, vienīgi Beļģijas (flāmi) un Anglijas skolēniem ir par 10 procentpunktiem mazāk apstiprinošu atbildi nekā Eiropas valstu vidējā vērtība. 14 pētījuma dalībvalstīs 90% vai vairāk skolēnu pilnīgi piekrīt minētajam apgalvojumam. Visvairāk brīvo pārvietošanos pa Eiropas valstīm atbalsta bijušo sociālistisko valstu – Slovākijas un Igaunijas – skolēni (attiecīgi 97% un 96%). No Baltijas valstīm vismazāk skolēnu (92%), kuri domā, ka Eiropas valstu pilsoņiem būtu jāļauj dzīvot un strādāt jebkurā Eiropas valstī, ir Latvijā. Labklājības valstu – Īrijas, Anglijas, Dānijas un Zviedrijas – skolēni ievērojami mazāk nekā jauno Eiropas Savienības dalībvalstu skolēni atbalsta brīvo darba tirgus plūsmu Eiropā (sk. 5.3. tabulu).

Apgalvojumu „Atbalstu citu Eiropas iedzīvotāju dzīvošanu savā valstī, jo tie atved sev līdzīgas dažādas kultūras tradīcijas” visvairāk atbalsta Bulgārijas un Spānijas skolēni (attiecīgi 87% un 86%). Viņi atbalsta citu tradīciju ieviešanu savā valstī un saņem 10 procentpunktus virs ICCS Eiropas valstu vidējā rādītāja. Savukārt Lihtenšteinas (59%), Austrijas (61%) un Šveices (64%) skolēni ir vismazāk pozitīvi negatīvi noskaņoti pret citu Eiropas iedzīvotāju iebraukšanu viņu valstī un svešas kultūras ieviešanu. Viņu sniegtās atbildes par 10 procentpunktiem vai vairāk ir zemākas nekā vidēji citās Eiropas valstīs. No Baltijas valstīm atvērtāki pret citu Eiropas iedzīvotāju un viņu kultūras ieviešanu ir Lietuvas un Igaunijas skolēni (attiecīgi 85% un 84%). Šajā jautājumā Latvijas skolēnu viedoklis (76%) statistiski neatšķiras no Zviedrijas skolēnu atbildēm.

No visām Eiropas valstīm visbiežāk Bulgārijas skolēni (81%) piekrīt apgalvojumam, ka, savas valsts ekonomiku var uzlabot, atļaujot valstī strādāt citu Eiropas valstu pilsoņiem. Viņu pozitīvi sniegto atbilžu īpatsvars šajā jautājumā ir par 11 procentpunktiem lielāks nekā kopējais vidējais rezultāts visās Eiropas valstīs (70%). Savukārt Īrijas un Latvijas skolēni uzskata, ka citu Eiropas valstu iebraucēji nesekmēs ekonomikas uzplaukumu (58%), līdzīgās domās ir arī Anglijas (64%) un Lihtenšteinas (65%) skolēni.

Nav statistisku atšķirību skolēnu paustajā attieksmē pret Eiropas valstu pilsoņu brīvo ceļošanu pa Eiropu, lai labāk izprastu citu Eiropas valstu kultūru. Visvairāk ceļošanu pa Eiropu, lai iepazītu valstu kultūru, atbalsta Lietuvas un Igaunijas skolēni – 94%. Noraidošākie šajā jautājumā ir Anglijas skolēni (78%). Latvijas skolēnu attieksme par ceļošanu, lai iepazītu un izprastu Eiropas valstu kultūru, ir vienāda ar kopējo Eiropas valstu vidējo vērtību, proti, 76%.

Analizējot sakarības starp visiem četriem iepriekš minētajiem apgalvojumiem par skolēnu attieksmi pret Eiropas iedzīvotāju brīvo pārvietošanos, jāsecina, ka Bulgārijas, Igaunijas un Polijas skolēni attiecībā uz kultūras tradīciju apmaiņu un darbaspēka brīvo pārvietošanos Eiropā ir noskaņoti vispozitīvāk. Noraidošāk uz to skatās veco Eiropas valstu – Itālijas, Beļģijas (flāmi) un Īrijas – skolēni.

Skolēnu spēja sazināties citās Eiropas valodās

Tā kā valoda ir viena no būtiskākajām socializācijas sastāvdaļām, Eiropas moduļa aptaujas daļā tika uzdoti divi jautājumi, lai noskaidrotu skolēnu prasmi sazināties vismaz vienā Eiropas valodā, izņemot viņa dzimto valodu.

Uz pirmo jautājumu „Vai Tu vari runāt vai saprast kādas citas Eiropas valstu valodas?” skolēni sniedza apstiprinošu vai noraidošu („Jā” vai „Nē”) atbildi. Apstiprinošas atbildes gadījumā skolēnam tika uzdots vēl viens jautājums par vislabāk apgūto Eiropas valodu: „Cik labi tu vari komunicēt ar citiem cilvēkiem šajā valodā?”. Atbilde bija jāsniedz, izvēloties savai valodu prasmei atbilstošāko no trīs atbilžu jautājumiem: „Ļoti labi”, „Labi”, „Ne visai labi”. Vēlāk abi minētie jautājumi tika apvienoti, izveidojot četras kategorijas „Nespēj sazināties”, „Sazinās slikti”, „Sazinās labi”, „Sazinās ļoti labi”.

5.4. tabulā attēlots skolēnu Eiropas valodas prasmju pašnovērtējuma procentuālais sadalījums. Eiropas valstīs trīs ceturtdaļas skolēnu uzskata, ka „Labi” vai „Ļoti labi” spēj

sazināties kādā no Eiropas valodām. 12% skolēnu apgalvo, ka viņi spēj sazināties tikai savas valsts valodā, turpretim 13% norāda, ka slikti sazinās kādā no Eiropas valodām, kas nav viņu valsts oficiālā valoda.

5.4. tabula.

Skolēnu pašvērtējums par savu spēju sazināties un saprast valodu, kurās runā citās Eiropas valstīs (%)

Valsts	Skolēnu atbilžu procentuālais sadalījums pēc viņu spējām sazināties vai saprast valodas, kurās runā citās Eiropas valstīs			
	Nespēj sazināties vai saprast	Sazinās vai saprot slikti	Sazinās vai saprot labi	Sazinās vai saprot ļoti labi
Austrija	16 (0,9)	6 (0,5)	47 (1,3)	31 (1,3)
Beļģija (Flāmu)	15 (0,9)	10 (0,6)	49 (1,2)	26 (0,8)
Bulgārija	21 (1,3)	12 (0,8)	43 (1,2)	24 (1,2)
Kipra	17 (0,8)	8 (0,6)	38 (0,9)	37 (0,9)
Čehija	8 (0,5)	20 (0,7)	61 (0,7)	11 (0,7)
Dānija	6 (0,6)	6 (0,5)	43 (1,1)	45 (1,4)
Anglija	27 (1,5)	17 (0,7)	46 (1,3)	9 (0,8)
Igaunija	11 (0,8)	12 (0,8)	50 (1,2)	27 (1,5)
Somija	7 (0,5)	13 (0,7)	49 (0,9)	31 (1,0)
Grieķija	11 (0,8)	5 (0,4)	43 (1,2)	42 (1,1)
Īrija	23 (1,3)	22 (0,8)	45 (1,2)	11 (0,8)
Itālija	10 (0,8)	18 (0,8)	54 (1,0)	17 (0,8)
Latvija	11 (1,0)	12 (0,7)	50 (1,1)	27 (1,1)
Lihtenšteina	4 (1,1)	6 (1,2)	57 (2,6)	32 (2,3)
Lietuva	9 (0,7)	25 (0,9)	50 (1,1)	16 (0,8)
Luksemburga	5 (0,5)	4 (0,3)	42 (0,7)	49 (0,6)
Malta	14 (1,0)	18 (0,8)	46 (1,2)	21 (1,0)
Polija	15 (1,0)	19 (0,9)	51 (0,9)	15 (0,9)
Slovākija	10 (0,7)	18 (1,1)	55 (1,2)	17 (1,0)
Slovēnija	8 (0,6)	8 (0,5)	48 (1,1)	36 (1,1)
Spānija	21 (1,2)	17 (0,8)	45 (1,2)	16 (0,9)
Zviedrija	7 (0,6)	8 (0,5)	41 (1,1)	44 (1,1)
Šveice	10 (0,9)	14 (1,1)	51 (1,1)	26 (1,0)
Vidējais	12 (0,2)	13 (0,2)	48 (0,3)	27 (0,2)

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

Luksemburgā (91%), Lihtenšteinā (90%), Dānijā un Somijā (88%), Zviedrijā (85%), Grieķijā un Slovēnijā (84%) skolēnu zināšanas un prasmes sazināties labi vai ļoti labi kādā citā Eiropas valodā (izņemot savas valsts valodu) ir augstākajā līmenī (virs 80%).

77% no Latvijas un tikpat daudz Igaunijas skolēnu Eiropas valodu zināšanas ir novērtējuši kā labas vai ļoti labas.

Bulgārijā un Maltā (67%), Lietuvā (65%), Polijā (66%) un Spānijā (62%) skolēni spēj relatīvi vājāk sazināties kādā no Eiropas valodām (mazāk par 70%). Angliski runājošajās valstīs Īrijā un Anglijā ir tikai 56% skolēnu, kas spēj labi vai ļoti labi sazināties kādā no Eiropas valstu valodām.

Skolēnu attieksme pret citu Eiropas valstu valodas apguvi attēlota 5.5. tabulā. Bulgārijas un Lietuvas rezultāti ir par trīs punktiem augstāki nekā Eiropas valstu vidējais rādītājs, tomēr abās valstīs skolēnu uzrādīto valodu zināšanu pašvērtējums ir zems (sk. 5.4. tabulu). Vismazākā vēlme (vairāk nekā trīs punkti zem visu valstu vidējās vērtības) apgūt citas valodas ir Austrijas (vidējā vērtība 47 punkti), Anglijas (vidējā vērtība 46 punkti), Somijas (vidējā vērtība 47 punkti) un Īrijas (vidējā vērtība 46 punkti) skolēniem.

5.5. tabula.

Skolēnu attieksme pret Eiropas valodu apguvi. Indeksa vidējā vērtība punktos visiem skolēniem kopā, meitenēm un zēniem atsevišķi

Valsts	Visi skolnieki	Meitenes	Zēni	Zēnu un meiteņu punktu starpība	30	40	50	60	70
Austrija	47 (0,2) ▼	48 (0,3)	45 (0,3)	-3 (0,5)					
Belģija (Flāmu)	50 (0,2)	51 (0,3)	49 (0,3)	-2 (0,4)					
Bulgārija	54 (0,3) ▲	56 (0,3)	53 (0,4)	-2 (0,4)					
Kipra	50 (0,3)	52 (0,3)	49 (0,4)	-3 (0,5)					
Čehija	52 (0,2) △	53 (0,3)	51 (0,2)	-2 (0,3)					
Dānija	49 (0,2) ▽	49 (0,2)	49 (0,3)	0 (0,4)					
Anglija	46 (0,3) ▼	46 (0,4)	45 (0,4)	-1 (0,5)					
Igaunija	52 (0,2) △	53 (0,3)	50 (0,3)	-2 (0,4)					
Somija	47 (0,2) ▼	49 (0,3)	45 (0,3)	-4 (0,4)					
Grieķija	51 (0,2) △	52 (0,3)	50 (0,3)	-2 (0,5)					
Īrija	46 (0,2) ▼	47 (0,3)	45 (0,3)	-2 (0,4)					
Itālija	52 (0,2) △	53 (0,2)	51 (0,3)	-3 (0,3)					
Latvija	50 (0,3)	51 (0,3)	48 (0,3)	-3 (0,4)					
Lihtenšteina	48 (0,5) ▽	49 (0,7)	47 (0,7)	-2 (0,9)					
Lietuva	53 (0,2) ▲	55 (0,3)	52 (0,3)	-2 (0,3)					
Luksemburga	52 (0,2) △	52 (0,2)	51 (0,2)	-1 (0,3)					
Malta	51 (0,3) △	51 (0,4)	50 (0,4)	-2 (0,6)					
Polija	50 (0,3)	51 (0,3)	48 (0,3)	-3 (0,4)					
Slovākija	52 (0,3) △	53 (0,3)	51 (0,4)	-2 (0,4)					
Slovēnija	51 (0,2) △	52 (0,3)	50 (0,3)	-2 (0,5)					
Spānija	52 (0,3) △	53 (0,3)	51 (0,4)	-2 (0,3)					
Zviedrija	48 (0,3) ▽	49 (0,3)	47 (0,3)	-2 (0,4)					
Šveice	48 (0,3) ▽	49 (0,3)	46 (0,3)	-3 (0,4)					
Vidējais	50 (0,1)	51 (0,1)	49 (0,1)	-2 (0,1)					

( ) Standartklūdas dotas iekavās

▲ – vairāk nekā 3 punkti ir virs Eiropas vidējā

△ – Vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi augstākas nekā Eiropas vidējā

▽ – Vidējās vērtības punktos ir statistiski nozīmīgi zemākas nekā Eiropas vidējā

▼ – vairāk nekā 3 punkti ir zem Eiropas vidējā

Meiteņu vidējie 95% ticamības intervāls

Zēnu vidējie 95% ticamības intervāls

Skolēnu vidējie punkti skalā, kas iezīmēti ar zemāk norādīto krāsu, norāda uz vairāk nekā 50% iespējamību, ka skolēni uz apgalvojumu par citas Eiropas valsts valodas mācīšanos atbildējuši šādi:

“Nepiekrītu” vai “Pilnībā nepiekrītu”
 “Piekrītu” vai “Pilnībā piekrītu”

Rezultāti liecina, ka meitenēm ir pozitīvāka attieksme pret citu Eiropas valodu mācīšanos nekā zēniem (vidējā vērtība attiecīgi 51 un 49 punkti). Visās Eiropas valstīs pastāv atšķirība starp zēnu un meiteņu vēlmi apgūt citu Eiropas valodu. Lielākās atšķirības

starp meiteņu un zēnu attieksmi pret Eiropas valodu apguvi ir konstatētas septiņās valstīs (sk. 5.5. tabulu). Trīs punktu atšķirība starp Eiropas vidējo vērtību ir Austrijai, Kiprai, Itālijai, Latvijai, Polijai un Šveicei, četrpunktu atšķirība konstatēta Somijai. Dānija ir vienīgā Eiropas valsts, kur nav novērotas nozīmīgas atšķirības meiteņu un zēnu attieksmē pret Eiropas valodu mācīšanos.

Rezumējot:

Latvijas skolēnu pozitīvas attieksmes indekss pret visu etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām ir viszemākais Eiropas valstu vidū. No Eiropas valstīm viszemākais skolēnu pozitīvās attieksmes indekss pret visu etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām ir **Latvijā**. Tikpat zems tas ir arī Čehijas un Maltas skolēniem. Lietuvā attiecīgais indekss ir Eiropas valstu vidējā līmenī, Igaunijā – pat nedaudz lielāks.

No Eiropas valstīm Latvijā skolēnu pozitīvā attieksme pret imigrantu vienlīdzīgām tiesībām ir viena no zemākajām, vēl zemāks attiecīgais indekss ir tikai Anglijai un Beļģijai. Tikai nedaudz augstāks indekss ir Igaunijai, toties Lietuvai tas pārsniedz Eiropas valstu **vidējo līmeni**.

Latvijas skolēnu **pozitīvās attieksmes** indekss pret vienlīdzīgām iespējām iebraucējiem no citām Eiropas Savienības valstīm ir pats zemākais citu Eiropas valstu vidū, savukārt Lietuvas attiecīgais indekss atbilst Eiropas valstu vidējai vērtībai un Igaunijas indeksa vērtība ir zem Eiropas vidējā, bet augstāka nekā Latvijai.

Pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības starp Eiropas valstu zēnu un meiteņu attieksmi pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām. 1999. un 2009. gada IEA pilsoniskā pētījumos iegūtie rezultāti rāda, ka pēdējo desmit gadu laikā dažādu Eiropas tautu vienlīdzību Eiropas valstu sabiedrībā joprojām vairāk atbalsta meitenes nekā zēni. Latvijā atšķirībā no pārējām Eiropas valstīm zēniem un meitenēm ir vienāda attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām.

Eiropas Savienības labklājības valstu (Īrija, Anglija, Dānija un Zviedrija) skolēni mazāk atbalsta brīvu darbaspēka plūsmu Eiropā nekā jauno un mazāk attīstīto Eiropas Savienības dalībvalstu (Slovākija, Latvija, Bulgārija, Lietuva, Igaunija, Polija u. c.) skolēni. Šo faktu varētu skaidrot ar pārtikušo Eiropas Savienības valstu skolēnu bažām par austrumeiropiešu pieplūdumu. Tas nozīmētu darba vietu zaudēšanu savā valstī, konkurences palielināšanos un identitātes pakāpenisku zaudēšanu, kļūstot par daudznacionālu valsti.

Bulgārijas, Igaunijas un Polijas skolēni ir noskaņoti vispozitīvāk attiecībā uz kultūras tradīciju apmaiņu un brīvu darbaspēka kustību Eiropā. Tas ir saprotams, ņemot vērā bulgāru, poļu, mazāk arī igauņu viesstrādnieku pieplūdumu ekonomiski spēcīgākajās Rietumeiropas valstīs. Noraidošāka attieksme pret iepriekš minētajiem jautājumiem ir veco Eiropas valstu – Itālijas, Beļģijas (flāmi) un Īrijas – skolēniem.

Latvijas, tāpat kā Zviedrijas skolēni mazāk atbalsta citu Eiropas iedzīvotāju ienākšanu un ārējo kultūras tradīciju ieviešanu viņu dzimtenē. Latvijas skolēni ir mazāk

atvērti jaunu kultūras tradīciju ieviešanai salīdzinājumā ar Lietuvas un Igaunijas skolēniem. Minēto tendenci var skaidrot ar starpetnisko pretnostatījumu publiskajā telpā. Iespējams, tas ir arī viens no iemesliem, kāpēc Lietuvas un Igaunijas skolēni vairāk nekā Latvijas skolēni atbalsta gan ceļošanu, lai iepazītu citu Eiropas valstu kultūru, gan citu Eiropas kultūru ieviešanu savā valstī.

Saskaņā ar skolēnu pašvērtējumu angļiski runājošajās valstīs Anglijā un Īrijā ir salīdzinoši vājākas skolēnu prasmes, lai labi un ļoti labi sazinātos kādā citā Eiropas valstu valodā. Vislabākās valodu prasmes ir Dānijas, Somijas, Lihtenšteinas un Luksemburgas skolēniem. Angļiski runājošajās valstīs – Anglijā un Īrijā – ir vismazākais skolēnu skaits, kas zina citu Eiropas valodu, jo angļu valoda pasaulē un Eiropā ir kļuvusi par *lingua franca* – gan zinātniskajā literatūrā, gan biznesā, gan ikdienas starptautiskajā saziņā u. c. Tas varētu būt arī viens no iemesliem, kāpēc angļiski runājošo valstu skolēniem nav motivācijas un nepieciešamības labi zināt vēl kādu Eiropas valodu. Arī lielo nāciju – Polijas un Spānijas – skolēni aprobežojas ar savas valodas zināšanām, turpretī mazo valstu, piemēram, Slovēnijas, Latvijas un Igaunijas, skolēniem savas konkurētspējas paaugstināšanas nolūkos ir nepieciešams mācīties vēl kādu Eiropas valodu, un to arī parāda pētījuma rezultāti.

---

⁴ *Gender Studies*, 8, 211–217. Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001) *Citizenship and education*.

Amadeo, J., Torney-Purta, J., Lehmann, R., Husfeldt, V., & Nikolova, R. (2002) *Civic knowledge and engagement: An IEA study of upper secondary students in sixteen countries*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Kopsavilkums

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009, *International Civic and Citizenship Education Study 2009*) reģionālajā Eiropas moduli veiksmīgi pabeidza 23 Eiropas valstis: Anglija, Austrija, Beļģija (flāmi), Bulgārija, Čehija, Dānija, Grieķija, Igaunija, Itālija, Īrija, Kipra, Latvija, Lihtenšteina, Lietuva, Luksemburga, Malta, Polija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Zviedrija. Šis pētījums notika no 2007. gada līdz 2010. gadam.

Ar Eiropas reģionālā moduļa palīdzību iegūtie rezultāti balstās uz datiem, kas 2009. gadā pētījuma dalībvalstīs savākti no reprezentatīvām 8. klases skolēnu izlasēm – kopā tie bija 75 000 skolēni no vairāk nekā 3000 skolām, kā arī 35 000 šo skolēnu skolotāji un skolu direktori. Latvijā tas bija 2761 astoto klašu skolēns no 151 skolas, kā arī 2 077 šo skolēnu skolotāji un skolu direktori.

Pētījumā izveidotais Eiropas reģionālais tests parādīja skolēnu zināšanas jautājumos par ES un tās institūcijām, tiesībām un politiku, kā arī par ES vienoto valūtu eiro.

Skolēnu aptauja Eiropas modulī ļauj novērtēt skolēnu viedokļus, attieksmes un iespējamo uzvedību šādās piecās jomās:

- Eiropas identitāte un pilsonība,
- Eiropas valodu apguve,
- starpkultūru kompetence (akcentējot jautājumus par dažādību, taisnīguma un vienlīdzības izpratni, rasu atšķirībām, migrāciju un imigrāciju),
- atvērtība pārmaiņām Eiropā,
- Eiropas politiskās institūcijas, politika un politiskie procesi.

Pirmie rezultāti

• ICCS 2009 pētījuma Eiropas reģionālā moduļa testa rezultāti starptautiski ir apkopoti, tikai sniedzot katras valsts skolēnu pareizo atbilžu procentu katram testa uzdevumam, kā arī visu valstu vidējo pareizo atbilžu procentu katram uzdevumam. Latvijas skolēnu pareizo atbilžu skaits uz deviņiem no divdesmit testa jautājumiem bija statistiski nozīmīgi mazāks nekā vidēji Eiropā (tai skaitā uz trim jautājumiem – par vairāk nekā desmit procentpunktiem mazāks nekā vidēji Eiropā). Tikai uz četriem jautājumiem mūsu skolēnu pareizo atbilžu skaits bija lielāks nekā vidēji Eiropā (Igaunijā – uz vienpadsmit, bet Lietuvā – uz desmit jautājumiem), pārējos septiņos jautājumos mūsu skolēnu pareizo atbilžu skaits statistiski nozīmīgi neatšķīrās no Eiropas valstu vidējā rādītāja. Līdz ar to jāatzīst, ka Latvijas skolēnu vidējie rezultāti testā par Eiropas Savienību kopumā bija zemāki par Eiropas valstu skolēnu vidējiem rezultātiem šā testa jautājumos.

Tas pats sakāms arī, salīdzinot Latvijas skolēnu rezultātus ar Igaunijas un Lietuvas skolēnu rezultātiem.

- Vairumā Eiropas valstu, tai skaitā arī Latvijā, netika konstatēta skaidri izteikta lineāra saistība starp skolēnu zināšanām testā un skolēnu pašvērtējumu par savām zināšanām par Eiropas Savienību.

- Pētījuma rezultāti parādīja, ka pastāv sistemātiska statistiski nozīmīga saistība starp skolēnu zināšanu pašvērtējumu par Eiropas Savienību un pašvērtējumu attiecībā uz viņu spējām iesaistīties dažādās pilsoniskās aktivitātēs, piemēram, prasmi diskutēt un uzstāties par politiskām tēmām, vēlni kandidēt skolas padomes vēlēšanās, spēju organizēt skolēnu grupu pārmaiņu panākšanai skolā u. tml.

- Kopējais Eiropas valstu skolēnu vidējais rezultāts (514 punkti) starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā bija augstāks par visu IEA ICCS 2009 pētījuma dalībvalstu skolēnu vidējo rezultātu (500 punkti) šajā testā, tomēr rezultāti bija visai atšķirīgi gan starp valstīm, gan vienā valstī. Augstus rezultātus, salīdzinot ar citiem Eiropas valstu skolēniem, sasniedza Somijas un Dānijas skolēni.

- Latvijas skolēnu sasniegumi starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā bija statistiski nozīmīgi zemāki par Eiropas valstu skolēnu vidējo sasniegumu līmeni (attiecīgi 482 punkti un 514 punkti).

- Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi starptautiskajā pilsoniskās izglītības testā (482 punkti) bija zemāki nekā Lietuvā (505 punkti) un Igaunijā (525 punkti).

- Latvijas skolēniem piemīt Eiropas identitātes un piederības apziņa, lielākoties viņi jūtas piederīgi Eiropai. Mūsu skolēniem augstāka ir Latvijas identitātes, nevis Eiropas identitātes apziņa. Kopumā mūsu skolēni pirmām kārtām ir Latvijas pilsoņi un tikai pēc tam Eiropas pilsoņi.

- Tomēr salīdzinājumā ar citu Eiropas valstu skolēniem Latvijas skolēniem Eiropas identitātes apziņa ir viszemākā. Arī mūsu kaimiņvalstu Igaunijas un Lietuvas skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņa ir ievērojami augstāka nekā Latvijas skolēniem.

- Eiropas identitātes apziņa skolēnos ir ļoti cieši saistīta ar pozitīvu attieksmi pret savu valsti, un tā Latvijas skolēniem arī ir ļoti zema, salīdzinot ar viņu vienaudžiem citās Eiropas valstīs.

- Latvijas skolēni maz uzticas valdībai (32%) un pašvaldībām (44%), pavisam maz uzticas Saeimai (20%). Visi šie rādītāji ir paši zemākie no visām pētījuma dalībvalstīm. Šīs neuzticības cēloņi varētu būt gan minēto institūciju līdzšinējā attieksme pret jauno cilvēku iesaisti savā darbībā, gan to negatīvais atainojums plašsaziņas līdzekļos un sabiedrības neuzticība šīm institūcijām.

- Pētījums parāda arī sakarību starp skolēnu zināšanām pilsoniskās izglītības testā un Eiropas identitātes apziņu skolēnos. Tāpēc Latvijas skolēnu relatīvi zemo Eiropas

identitātes apziņu var skaidrot arī ar viņu relatīvi vajajām zināšanām pilsoniskajā izglītībā, salīdzinot ar daudzu citu valstu skolēnu sasniegumiem. Arī citos aspektos ir redzama skolas lielā ietekme skolēnu identitātes apziņas veidošanā.

- Skolēnu Eiropas identitātes un piederības apziņa ir saistīta ar skolēnu aktivitātēm, kuras skolēniem piedāvā skola un kuras viņi veic ģimenē un ārpus tās. Vidēji statistiskais mūsu definētais Latvijas eiropietis (tie ir 20% skolēnu, kam Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksa vērtības ir visaugstākās – 57 punkti), visticamāk, (50% vai vairāk pozitīvu atbilžu) lasa laikrakstus par jaunumiem Eiropā, diskutē ar draugiem un ģimenē par ekonomisko un politisko situāciju citās Eiropas valstīs, par Eiropas sporta notikumiem, par dzīvi citās Eiropas valstīs, kā arī par darbu citās Eiropas valstīs. Viņš vai viņa ir piedalījies kādā ceļojumā uz kādu citu Eiropas valsti. Savukārt mūsu neeiropietis (tie ir 20% skolēnu, kam Eiropas identitātes un piederības apziņas indeksa vērtības ir viszemākās – 33 punkti), visticamāk, neko tādu nedara un nav darījuši. Tātad skolā mūsu eiropietim ir iespējas mācīties par politiku un ekonomiku citās Eiropas valstīs, uzzināt, kā varētu sākt strādāt citur Eiropā. Skolā eiropietim ir arī dota iespēja braukt uz citām Eiropas valstīm un tepat Latvijā satikt jauniešus no citām Eiropas valstīm. Neeiropietim, visticamāk, skola šādas iespējas nepiedāvā, vai arī viņš tās nav pamanījis.

- Būtiska nozīme skolēnu iesaistē starptautiskās aktivitātēs un arī viņa Eiropas identitātes apziņas veidošanā ir svešvalodu prasmei. Atbilstoši skolēnu pašvērtējumam angļiski runājošajās valstīs Anglijā un Īrijā ir salīdzinoši vajākas skolēnu prasmes, lai labi un ļoti labi sazinātos kādā no citu Eiropas valstu valodām. Vislabākās tās ir Dānijas, Somijas, Lihtenšteinas un Luksemburgas skolēniem. Angļiski runājošajās valstīs Anglijā un Īrijā ir zemākais citu Eiropas valodu zinošo skolēnu skaits, jo angļu valoda pasaulē un Eiropā ir kļuvusi par *lingua franca* – gan zinātniskajā literatūrā, gan biznesā, gan ikdienas starptautiskajā saziņā u. c. Tas varētu būt arī viens no iemesliem, kāpēc angļiski runājošo valstu skolēniem nav motivācijas un nepieciešamības labi zināt vēl kādu Eiropas valodu. Arī lielo nāciju – Polijas un Spānijas – skolēni aprobežojas ar savas valodas zināšanām, turpretī mazo valstu, piemēram, Slovēnijas, Latvijas un Igaunijas, skolēniem savas konkurētspējas paaugstināšanas nolūkos ir nepieciešams mācīties vēl kādu Eiropas valodu, un to apliecina arī pētījuma rezultāti.

- Kopumā pilsoniskās izglītības pētījuma un tā Eiropas valstu reģionālā moduļa dati parāda, ka Eiropas valstu, tai skaitā Latvijas, skolēnu vairākums ir pozitīvi noskaņots pret visu etnisko grupu un imigrantu vienlīdzīgām tiesībām, pret vienlīdzīgām iespējām citu Eiropas Savienības valstu pilsoņiem. Viņi atbalsta brīvu darbaspēka plūsmu Eiropas Savienībā, skolēnu vairākums ir atvērts jaunu kultūras tradīciju ieviešanai savā valstī.

Tomēr pētījums rāda, ka pozitīvo viedokļu pārkāpums pār negatīvajiem dažādās valstīs ir atšķirīgs. Latvijas skolēniem bieži vien ir relatīvi vairāk arī negatīvo viedokļu. Tā, piemēram,

- Latvijas skolēnu pozitīvās attieksmes indekss pret visu etnisko grupu vienlīdzīgām tiesībām ir viszemākais no Eiropas valstīm. Tikpat zems tas ir arī Čehijas un Maltas skolēniem. Lietuvā attiecīgais indekss ir Eiropas valstu vidējā līmenī, Igaunijā – pat nedaudz lielāks,

- Latvijas skolēnu pozitīvā attieksme pret imigrantu vienlīdzīgām tiesībām ir viena no sliktākajām Eiropas valstīs, vēl zemāks attiecīgais indekss ir tikai Anglijai un Beļģijai. Tikai nedaudz augstāks indekss ir Igaunijai, toties Lietuvai tas pārsniedz Eiropas valstu vidējo indeksa vērtību,
- Latvijas skolēnu attieksmes indekss pret vienlīdzīgām iespējām iebraucējiem no citām Eiropas Savienības valstīm ir pats zemākais no visām Eiropas valstīm, savukārt Lietuvai attiecīgais indekss atbilst Eiropas valstu vidējai vērtībai un Igaunijas indeksa vērtība ir zem Eiropas vidējā, bet augstāka nekā Latvijai.

• Pastāv statistiski nozīmīgas atšķirības starp Eiropas valstu zēnu un meiteņu attieksmi pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām. 1999. un 2009. gada IEA pilsoniskās izglītības pētījumos iegūtie rezultāti rāda, ka pēdējo desmit gadu laikā dažādu Eiropas tautu vienlīdzību Eiropas valstu sabiedrībā joprojām vairāk atbalsta meitenes nekā zēni. Latvijā atšķirībā no pārējām Eiropas valstīm zēniem un meitenēm ir vienāda attieksme pret citu Eiropas pilsoņu vienlīdzīgām iespējām.

• Latvijas skolēnu viedokļi par kultūras tradīciju apmaiņu un brīvu darbaspēka kustību Eiropā atbilst vidējiem Eiropas valstu rādītājiem, izņemot to, ka skolēni ir piesardzīgāki pret apgalvojumu, ka, atļaujot citu valstu pilsoņiem Latvijā strādāt, tiek uzlabota mūsu valsts ekonomika.

Šie ir tikai pirmie Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS 2009) Eiropas valstu reģionālā moduļa rezultāti. Neapšaubāmi, pilsoniskās izglītības pētījuma datu padziļināta analīze turpmāk sniegs vēl daudz jaunas informācijas. Taču jau tagad ir skaidrs, ka Latvijas skolēnu zināšanas un prasmes pilsoniskajā izglītībā un arī jautājumos par Eiropas Savienību ir jāuzlabo, ka skolēnu viedokļi, attieksme un pilsoniskās aktivitātes tagad un nākotnē ir cieši saistītas ar situāciju mūsu valstī un sabiedrībā kopumā, tomēr izglītības sistēmas nozīme šajos procesos ir ļoti svarīga.

Literatūra

Amadeo, J., Torney-Purta, J., Lehmann, R., Husfeldt, V., & Nikolova, R. (2002). Civic knowledge and engagement: An IEA study of upper secondary students in sixteen countries. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). 213 p.

Čekse I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010). Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē. Starptautiskā pētījuma IEA IVVS 2009 pirmie rezultāti, Rīga, Drukātava. 87 lpp.

Drivdāle-Karuškina, S., Geske A., Grīnfelds, A., Kangro A., Sarma, V., Tipāns, O. (2003). Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā. Monogrāfiju sērija: Izglītības pētniecība Latvijā. Nr.4. Rīga, Mācību grāmata

Gender Studies, 8, 211-217. Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). Citizenship and education

Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Kiseļova, R., Tipāns, O. (2004). Latvijas skolēnu pilsoniskā izglītība sabiedrības integrācijas kontekstā 1999. – 2004. g. Rīga, Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds. 116 lpp

IEA Civic Education Study Technical Report. (2004) Ed. W. Schulz, H. Siccerns, Amsterdam: IEA, 281 p.

Kangro, A., (2004.). Latvia's Results in IEA CIVIC Education Study. The First IEA International Research Conference: Proceedings for the IRC-2004. Ed. P.Wagemaker, Christchurch, Amsterdam: IEA, Vol.4. pp

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., Losito, B. (2010). Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study, Amsterdam: IEA.

Schulz, W., Ainley, J., Frallion, J., Kerr, D. Losito, B., (2010). First findings from the IEA Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam: IEA. 109 p.

Schulz, W., Frallion, J., Ainley, J., Losito, B., Kerr, D. (2008). Internacional Civic and Citizenship Education Study. Assessment Framework, Amsterdam: IEA, pp.64

Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). Citizenship and education in twenty-eight countries. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Torney-Purta, J., Schwillw, J., Amadeo, J. (1999). Citizenship Education Across Counties: Twenty-eight National Case Studies from the IEA Civic Education Project. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). 622 p.